

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**Запорізький національний технічний університет**

**Методичні вказівки**  
**для проведення практичних занять та самостійної роботи студентів**  
**з дисципліни**  
**„Фінанси”**  
**для здобувачів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та**  
**страхування»**

Методичні вказівки для проведення практичних занять та самостійної роботи студентів з дисципліни „Фінанси для здобувачів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» усіх форм навчання/ Укл. Н.О.Чередниченко ,– Запоріжжя: ЗНТУ, 2018.-75с.

Укладачі: Н.О. Чередниченко

Рецензент: С.В. Шарова, завідувач кафедри „Фінанси, банківська справа та страхування” ЗНТУ, к.е.н., доцент

Затверджено на засіданні кафедри  
„Фінанси , банківська справа та страхування ”  
Протокол №  
Від „\_\_\_\_\_” \_\_\_\_\_2018 р.

## Вступ

Розвиток ринкових відносин зумовив підвищення ролі фінансів у суспільстві. З виникненням нових суб'єктів, що господарюють, поряд із традиційними, виникають нові групи фінансових відносин, взаємозв'язки між ними ускладнюються. Крім того, фінанси стають самостійною сферою грошових відносин, здобувають деяку відокремленість.

У зв'язку з цим зростають вимоги, пропоновані до рівня підготовки майбутніх фінансистів, економістів, менеджерів.

Мета викладання курсу „Фінанси” – надання фундаментальних знань з функціонування державних фінансів та їх впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Предмет навчального курсу – фінансові відносини, що виникають на різних рівнях економічної системи між державою, юридичними та фізичними особами.

У результаті вивчення дисципліни „Фінанси” студенти мають отримати ґрунтовні знання з суті та характерних ознак фінансів, їх ролі й місця в економічній системі, засад фінансової політики держави і механізму її реалізації, сфер і ланок фінансової системи та їх взаємодії.

## Навчально-тематичний план дисципліни „Фінанси”

| Найменування теми                                | Всього, год. | Лек. | Прак. | Сам. під кер. | Сам. роб. |
|--------------------------------------------------|--------------|------|-------|---------------|-----------|
| Тема 1. Сутність фінансів, їх функції і роль     | 6            | 1    | 1     |               | 4         |
| Тема 2. Фінансова система                        | 4            | 1    | 1     | 2             |           |
| Тема 3. Фінансова політика і фінансовий механізм | 8            | 2    | 2     |               | 4         |
| Тема 4. Фінанси підприємницьких структур         | 10           | 2    | 2     |               | 6         |
| Тема 5. Державні фінанси                         | 4            | 1    | 1     | 2             |           |
| Тема 6. Бюджет і бюджетна система                | 4            | 1    | 1     | 2             |           |
| Тема 7. Доходи і видатки державного бюджету      | 8            |      |       | 4             | 4         |
| Тема 8. Податки та податкова система             | 10           | 2    | 2     |               | 6         |
| Тема 9. Місцеві фінанси                          | 10           | 2    | 2     |               | 6         |
| Тема 10. Державні цільові фонди                  | 8            |      |       | 4             | 4         |
| Тема 11. Державний кредит і державний борг       | 8            | 2    | 2     |               | 4         |
| Тема 12. Страхування і страховий ринок           | 10           | 2    | 2     |               | 6         |
| Тема 13. Фінансовий ринок                        | 10           | 2    | 2     |               | 6         |
| Тема 14. Міжнародні фінанси                      | 8            |      |       | 4             | 4         |
| Разом                                            | 108          | 18   | 18    | 18            | 54        |

**Тема 1. Сутність фінансів, їх функції і роль** (Лекція – 1 год.; Практик. – 1 год.; Самост. роб. – 4 год.)

**План практичного заняття**

1. Фінанси в системі ринкових відносин. Соціально-економічна сутність фінансів.
2. Функції фінансів.

**Література:**

1. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
2. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
3. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.

**Питання для самоконтролю:**

1. Охарактеризуйте передумови виникнення фінансів.
2. Розкрийте соціально-економічну сутність фінансів.
3. Дайте визначення терміна „фінанси”.
4. Порівняйте два терміни: „гроші” і „фінанси”. Чим вони відрізняються?
5. Чи всі грошові відносини є фінансовими? Поясніть свою відповідь.
6. Назвіть суб’єктів фінансових відносин.
7. Розкрийте сутність і принцип здійснення розподільчої функції фінансів.
8. Як реалізується контрольна функція фінансів?

**Самостійна робота**

**1. Виконати реферат на тему:**

1. Фінанси як історична категорія.
2. Соціально-економічна сутність і функції фінансів.
3. Структура, задачі фінансів.
4. Фінанси України в умовах реформ.

**2. Питання для самостійного опрацювання:**

1. Визначення сутності фінансів авторами різних навчальних посібників і монографій.
2. Функції фінансів. Точки зору вчених з цього питання у галузі фінансів. Аналіз різних тверджень щодо функцій фінансів із позиції функціонування фінансових відносин в умовах ринкової економіки.

### 3. Тест-контроль

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Фінанси — це:

- а) гроші;
- б) економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та використанням фондів грошових коштів;
- в) економічні відносини, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції;
- г) грошові потоки.

2. Фінанси виконують функції:

- а) міри вартості;
- б) розподільчу;
- в) стимулюючу;
- г) контрольну.

3. До сфери фінансових відносин належить:

- а) виплата заробітної плати робітникам;
- б) сплата податків підприємствами;
- в) повернення боргу між друзями;
- г) купівля продуктів у супермаркеті;
- д) сплата внесків у фонд соціального страхування.

4. Для фінансових відносин характерним є рух коштів, а саме:

- а) поворотний та оплатний;
- б) примусовий, обов'язковий, безповоротний та безоплатний;
- в) безповоротний та оплатний.

5. Фінансові відносини охоплюють:

- а) сферу матеріального виробництва;
- б) невиробничу сферу;
- в) як виробничу, так і невиробничу сфери.

6. Розподільча функція фінансів здійснюється з:

- а) первинним розподілом ВВП та НД;
- б) вторинним розподілом (перерозподілом) ВВП та НД;
- в) розподілом та перерозподілом ВВП та НД через фінансову систему;
- г) контролем за розподілом ВВП до відповідних фондів.

7. Взаємозв'язок між грошовими та фінансовими відносинами полягає в тому, що:

- а) фінансові відносини є передумовою виникнення грошових відносин;
- б) всі грошові відносини є фінансовими;
- в) всі фінансові відносини є грошовими.

8. Фінансові ресурси — це:

- а) грошові фонди, які створюються у процесі розподілу, перерозподілу та використання ВВП за певний період;
- б) економічні відносини, що складаються під час створення та розподілу грошових доходів (накопичень) у держави та суб'єктів господарювання;
- в) сукупність централізованих і децентралізованих фондів цільового призначення.

9. Чим відрізняються фінанси від грошей:

- а) змістом;
- б) функціями;
- в) змістом і функціями?

10. Функції фінансів — це засіб прояву:

- а) сутності фінансів;
- б) суспільного призначення фінансів;
- в) усі відповіді правильні;

11. Фінансові відносини виникають:

- а) на стадії обміну;
- б) на стадії виробництва;
- в) усі відповіді правильні;

12. Наявність фінансових відносин у державі є:

- а) суб'єктивним фактором;
- б) об'єктивною необхідністю.

13. Яка основна передумова виникнення фінансів:

- а) виникнення грошей;
- б) суспільний поділ праці;
- в) утворення держави, виникнення її потреби у фінансових ресурсах?

14. Спочатку термін *financia* означав:

- а) систему грошових відносин між державою і населенням;
- б) грошовий платіж;
- в) фонд коштів;
- г) податкові надходження в бюджет.

15. Суб'єктами фінансових відносин є:

- а) валовий внутрішній продукт;
- б) держава, підприємства, громадяни;
- в) доходи, податки, збори.

**Тема 2. Фінансова система** (Лекція – 1 год.; Практ.– 1 год.; Самост. роб. під кер.– 2 год.)

**План практичного заняття**

1. Фінансова система України, її основні підсистеми та ланки.
2. Система управління фінансами в Україні.
3. Фінансовий контроль.

**Література:**

1. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
2. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
3. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.

**Питання для самоконтролю:**

1. Охарактеризуйте фінансову систему України.
2. Які підсистеми та ланки виділяють у складі фінансової системи?
3. З яких ланок складаються централізовані фінанси? Дайте їм характеристику.
4. З яких ланок складаються децентралізовані фінанси? Дайте їм характеристику.
5. Який склад і функції фінансових органів в Україні?
6. Охарактеризуйте систему управління державними фінансами в Україні.
7. У чому полягає сутність стратегічного та оперативного управління фінансами? Які органи державної влади та управління його здійснюють?
8. Які функції виконує Міністерство фінансів України?
9. Які функції покладено на Державне казначейство?

**Самостійна робота**

**1. Виконати реферат на тему:**

1. Фінансова система України, особливості її побудови.
2. Внутрішня та організаційна структура фінансової системи.
3. Фінансові системи в зарубіжних країнах (на вибір студента).
4. Організація фінансового контролю в Україні.

**2. Питання для самостійного опрацювання:**

1. Що таке фінансовий контроль і яка його роль?
2. Які є види та методи фінансового контролю?
3. Які функції і повноваження має Контрольно-ревізійна служба?
4. Які функції і повноваження має Рахункова палата України?
5. У чому полягають відмінності між державним, відомчим, корпоративним і незалежним фінансовим контролем?

### 3. Тест-контроль

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Фінанси підприємств, установ, організацій та фінанси населення поєднані таким поняттям:

- а) централізовані фінанси;
- б) децентралізовані фінанси;
- в) фінансова інфраструктура.

2. До складу державних фінансів не входять:

- а) державний бюджет;
- б) державний кредит;
- в) позабюджетні спеціальні фонди;
- г) фінанси підприємств колективної форми власності.

3. Базовою ланкою фінансової системи країни є фінанси підприємств, тому що:

- а) для них характерна висока регламентація державних фінансових відносин;
- б) у них є власні доходи;
- в) саме тут утворюється переважна частина фінансових ресурсів держави.

4. Державні фінанси — це:

- а) система економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів, з метою виконання завдань і функцій держави;
- б) сукупність усієї грошової маси в країні;
- в) обсяг грошової маси, що використовується для обслуговування товарного обігу.

5. До складу фінансової інфраструктури відносять:

- а) систему органів управління фінансами;
- б) нормативно-законодавчу базу;
- в) підготовку фахівців;
- г) спеціалізоване виробництво;
- д) усі відповіді правильні.

6. Державний кредит — це:

- а) особлива форма грошових відносин, коли держава виступає боржником;
- б) складова загальнодержавних фінансів, яка дає змогу утворити централізовані фінансові ресурси для потреб держави;
- в) грошові відносини, які виникають між державою, юридичними і фізичними особами та пов'язані з мобілізацією коштів і їх використанням на фінансування державних потреб.

7. Позабюджетні цільові фонди — це:

- а) специфічна форма перерозподілу та використання фінансових ресурсів країни для фінансування конкретних соціальних та економічних потреб загальнодержавного або регіонального значення;
- б) форма забезпечення додатковими ресурсами пріоритетних сфер економіки та розширення соціальних допомог населенню.

8. Державний бюджет — це:

- а) система економічних відносин, що складаються в суспільстві у процесі формування, розподілу та використання централізованого фонду грошових коштів держави;
- б) грошові відносини, що виникають між державою та юридичними особами у зв'язку зі створенням централізованих фондів.

9. До складу децентралізованих фінансів не входять:

- а) фінанси підприємницьких структур;
- б) фінанси населення;
- в) місцеві бюджети.

10. Провідною ланкою загальнодержавних фінансів є:

- а) державний бюджет;
- б) державний кредит;
- в) позабюджетні фонди;
- г) місцеві бюджети.

11. Місцеві фінанси — це:

- а) система економічних відносин, за допомогою яких формуються, розподіляються та перерозподіляються фонди грошових коштів, що використовуються на економічний та соціальний розвиток територій;
- б) система економічних відносин, за допомогою яких формуються регіональні спеціальні фонди;
- в) сукупність органів управління фінансами на рівні регіонів.

12. У складі фінансової системи виділяють такі підсистеми:

- а) централізовані фінанси;
- б) державний бюджет;
- в) децентралізовані фінанси;
- г) фінанси населення;
- д) фінансову інфраструктуру.

13. Стратегічне управління фінансами в Україні здійснюють:

- а) Верховна Рада України, Президент України та його апарат, Кабінет Міністрів України;
- б) Державне казначейство України, Державна податкова адміністрація України;
- в) Міністерство фінансів України, управління, (відділи) міністерств, відомств, фінансові служби підприємств та організацій.

14. Оперативне управління фінансами здійснюють:

- а) Верховна Рада України, Президент України та його апарат, Кабінет Міністрів України;
- б) Державне казначейство України, Державна податкова адміністрація України;
- в) Міністерство фінансів України, управління (відділи) міністерств, відомств, фінансові служби підприємств та організацій.

15. Фінансове законодавство в Україні приймає:

- а) Державне казначейство України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Верховна Рада України;
- г) Рахункова палата.

16. Проект Державного бюджету України складає:

- а) Рахункова палата;
- б) Президент України;
- в) Міністерство фінансів України;
- г) Верховна Рада України;
- д) Державне казначейство України.

17. Виконанням Державного бюджету України спеціально займається:

- а) Державна податкова адміністрація України;
- б) Державне казначейство України;
- в) Рахункова палата.

18. Залежно від суб'єктів фінансовий контроль поділяють на:

- а) державний, внутрішньогосподарський, аудиторський, громадський;
- б) попередній, поточний, наступний;
- в) обов'язковий, ініціативний.

19. До органів виконавчої влади в Україні відносять:

- а) Кабінет Міністрів України, галузеві міністерства, управління та відомства;
- б) обласні державні адміністрації;
- в) всі відповіді правильні.

20. Вищим органом державного фінансово-економічного контролю в Україні є:

- а) Державна податкова адміністрація України;
- б) Національний банк України;
- в) Рахункова палата.

#### **4. Тестове завдання**

До даних термінів доберіть єдине правильне визначення серед тих, що наводяться нижче.

*Терміни*

1. Фінанси.
2. Централізовані фінанси.
3. Децентралізовані фінанси.
4. Гроші.
5. Національний дохід.
6. Валовий внутрішній продукт.
7. Фінансова система.
8. Державний бюджет.
9. Державний кредит.
10. Позабюджетні цільові фонди.
11. Аудит.

*Визначення*

А. Фонди, які використовуються для розширення соціальних послуг населенню, розвитку галузей інфраструктури.

Б. Централізований фонд коштів держави, головний інструмент перерозподілу національного доходу.

В. Сукупність фінансових ланок, які забезпечують державі виконання її економічних та політичних функцій.

Г. Сукупність економічних відносин, що виникають між державою та фізичними або юридичними особами у процесі формування загальнодержавного фонду грошових ресурсів.

Д. Перевірка публічної фінансової звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання з метою визначення їх вірогідності, повноти та відповідності чинному законодавству, встановленим нормативам.

Є. Вартість кінцевих товарів та послуг, вироблених резидентами певної країни на її території за певний період часу.

Ж. Новостворена вартість у масштабі суспільства.

З. Загальний еквівалент, за допомогою якого вимірюються витрати праці виробників.

І. Економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів у процесі розподілу і перерозподілу національного доходу.

К. Економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та використанням фондів грошових коштів держави, які акумулюються в державній бюджетній системі та урядових позабюджетних фондах.

Л. Грошові відносини, які опосередковують обіг фондів грошових коштів підприємства, населення.

**Тема 3. Фінансова політика і фінансовий механізм** (Лекція – 2 год.;  
Практ.– 2 год.; Самост. роб. – 4 год.)

**План практичного заняття**

1. Фінансова політика як складова економічної політики держави.
2. Фінансовий механізм.

**Література:**

1. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
2. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
3. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.

**Питання для самоконтролю:**

1. Охарактеризуйте поняття „фінансова політика”.
2. На яких принципах базується фінансова політика?
3. Що є основною метою фінансової політики?
4. Які складові фінансової політики? Охарактеризуйте їх.
5. Які елементи включає механізм реалізації фінансової політики?
6. Які критерії оцінки результативності фінансової політики?
7. Розкрийте особливості фінансової політики України на сучасному етапі.
8. Розкрийте сутність та механізм реалізації бюджетно-податкової політики.
9. Охарактеризуйте типи та інструменти фіскальної політики.
10. Визначте інструменти грошово-кредитної політики.
11. Розкрийте механізм операцій центрального банку на відкритому ринку цінних паперів.
12. Що являє собою фінансовий механізм і які його складові?
13. Охарактеризуйте фінансові методи та фінансові важелі.
14. Як змінюються методи управління фінансами.
15. Через які організаційні структури забезпечується функціонування фінансового механізму?

**Самостійна робота**

**1. Виконати реферат на тему:**

1. Державна політика у сфері фінансів та роль держави у розвитку економіки.
1. Порівняльна характеристика типів фінансової політики.
2. Вплив фінансового механізму на формування й використання фінансових ресурсів.
3. Управління фінансами в розвинутих зарубіжних країнах.

**2. Тест-контроль**

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Складовими фінансового механізму є:
  - а) фінансові методи;
  - б) фінансові важелі;
  - в) правове забезпечення;
  - г) нормативне й інформаційне забезпечення;
  - д) фінансові ресурси;
  - е) всі відповіді правильні.
2. Фіскальна політика може бути:
  - а) стимулюючою;
  - б) стримуючою;
  - в) всі відповіді правильні.
3. У складі фінансової політики виділяють:
  - а) бюджетно-податкову;
  - б) грошово-кредитну;
  - в) всі відповіді правильні.
4. Суть фінансового планування полягає у:
  - а) визначенні організаційно-правових форм підприємств;
  - б) проведенні оцінки фінансової стратегії;
  - в) визначенні фінансових можливостей держави для забезпечення розвитку її економіки.
5. Як співвідносяться поняття „фінансова політика” і „фінансовий механізм”:
  - а) фінансова політика реалізується через фінансовий механізм;
  - б) фінансовий механізм визначає фінансову політику?
6. Фінансова політика — це:
  - а) дія економічних законів у фінансовій сфері;
  - б) діяльність підприємств, організацій та установ у сфері фінансів;
  - в) сукупність фінансових розподільчих і перерозподільчих заходів, які здійснює держава через фінансову систему.
7. Фінансовий механізм — це:
  - а) фінансові відносини з приводу розподілу ВВП;
  - б) сукупність суб'єктів і об'єктів фінансового розподілу;
  - в) система встановлених державою форм та методів організації фінансових відносин, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.
8. Нормативне забезпечення функціонування фінансового механізму не включає:
  - а) інструкції;
  - б) нормативи;
  - в) кредити;
  - г) норми;

- д) методичні вказівки;
- е) всі відповіді правильні.

9. Методами фінансового планування є:

- а) нормативний;
- б) балансовий;
- в) метод коефіцієнтів;
- г) всі відповіді правильні.

10. Фіскальна політика — це:

- а) бюджетно-податкова політика;
- б) кредитна політика;
- в) всі відповіді правильні.

### 3. Тестове завдання

До даних термінів доберіть єдине правильне визначення серед тих, що наводяться нижче.

*Терміни*

1. Фінансова політика.
2. Фінансові ресурси держави.
3. Фінансовий механізм.
4. Фінансовий метод.
5. Правове забезпечення.
6. Внутрішні фактори, які впливають на фінансову політику.
7. Зовнішні фактори, які впливають на фінансову політику.

*Визначення*

А. Форма власності та основні засоби виробництва, структура економіки, соціальний склад населення, стан розвитку економіки, організація грошового обігу тощо.

Б. Закони України, постанови Верховної Ради, укази Президента, накази та листи міністерств, інші документи.

В. Система державних заходів, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для забезпечення економічного і соціального розвитку держави.

Г. Сукупність форм і методів створення й використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, суб'єктів господарювання і населення.

Д. Економічні взаємовідносини з іншими державами, інтеграція у світові економічні системи тощо.

Є. Засіб впливу фінансових відносин на господарський процес.

Ж. Сукупність усіх цільових фондів грошових коштів держави, необхідних для її функціонування.

**Тема 4. Фінанси підприємницьких структур** (Лекція – 2 год.; Практик. – 2 год.; Самост. роб. – 6 год.)

**План практичного заняття**

1. Сутність і функції фінансів підприємств.
2. Основи організації фінансів підприємств.
3. Грошові фонди та фінансові ресурси підприємств.
4. Прибуток підприємства: його роль, формування, розподіл та використання.

**Література:**

1. Берлин С.И. Теория финансов: Учеб. пособие. — М.: Приор, 2000.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002.
4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
5. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
6. Финансы: Учеб. для вузов / Под ред. Л.А. Дробозиной. — М.: ЮНИТИ, 2000.
7. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2004.

**Питання для самоконтролю:**

1. Визначте особливості фінансів підприємства порівняно з державними фінансами.
2. Наведіть загальні та специфічні ознаки, властиві фінансам підприємств.
3. Визначте сутність фінансів підприємств.
4. Охарактеризуйте групи фінансових відносин, що стосуються фінансів підприємств.
5. Дайте характеристику функцій фінансів підприємств.
6. Назвіть обов'язкові передумови ефективного функціонування фінансів підприємств.
7. Охарактеризуйте сутність грошових коштів, грошових фондів та фінансових ресурсів підприємства.
8. Дайте характеристику формування та використання фінансових ресурсів підприємств.
9. Розкрийте економічну сутність прибутку.
10. Визначте чинний порядок оподаткування прибутку підприємств.
11. Охарактеризуйте процес формування чистого прибутку підприємства.
12. Охарактеризуйте зміст розподілу та використання прибутку.

## Самостійна робота

### 1. Виконати реферат на тему:

1. Фінанси підприємств як основа фінансів суспільства.
2. Особливості організації фінансів підприємств різних організаційно-правових форм господарювання.
3. Галузеві особливості організації фінансів.
4. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств.
5. Фінансова діяльність підприємства, її механізм.
6. Фінансове планування й прогнозування на підприємствах.

### 2. Питання для самостійного опрацювання:

1. Охарактеризуйте організацію фінансів підприємств.
2. Визначте, як організаційно-правова форма господарювання впливає на організацію фінансів підприємств.
3. Визначте, як галузева специфіка впливає на організацію фінансів підприємств.

### 3. Тест-контроль

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Які з перелічених нижче відносин не входять до складу фінансів підприємств:
  - а) між підприємством і його робітниками;
  - б) між підприємством та державою;
  - в) між робітниками підприємства та торговельними організаціями;
  - г) між підприємствами?
2. Яку основну ставку оподаткування прибутку підприємств встановлено в Україні (%):
  - а) 25;
  - б) 45;
  - в) 30;
  - г) 15?
3. Фінанси підприємств — це:
  - а) кошти, які зберігаються в касі бухгалтерії підприємства;
  - б) кошти, що є на рахунку підприємства в банку;
  - в) економічні відносини, пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів та грошових фондів суб'єктів господарювання у процесі відтворення.
4. За яким критерієм поділяють капітал на основний і оборотний:
  - а) за величиною вартості його структурних елементів;
  - б) за формою участі у процесі виробництва та особливостями перенесення власної вартості на продукцію, що виробляється;

в) за сферою функціонування?

5. Як підприємства відшкодовують вартість, що втрачають засоби праці внаслідок зношування:

- а) відрахуванням відповідної суми з отриманого доходу;
- б) через амортизацію шляхом створення амортизаційного фонду;
- в) відрахуванням відповідної суми з отриманого прибутку?

6. У чому виявляються відмінності обороту основних виробничих та оборотних виробничих фондів:

- а) основні виробничі фонди обертаються за один виробничий цикл, а оборотні — за декілька;
- б) основні виробничі фонди обертаються за декілька виробничих циклів, а оборотні — за один;
- в) пасивна частина основних виробничих фондів обертається за декілька виробничих циклів, а їхня активна частина та оборотні фонди — за один цикл?

7. Як називають витрати підприємства на виробництво продукції, виражені в грошовій формі:

- а) ціна виробництва;
- б) вартість виробництва;
- в) виробнича собівартість?

8. Суб'єкти якого добровільного об'єднання підприємств та організацій втрачають юридичну та господарську самостійність:

- а) асоціації;
- б) концерну;
- в) консорціуму?

9. Який напрям підприємницької діяльності підприємства найбільш важливий:

- а) фінансовий;
- б) виробничий;
- в) комерційний;
- г) важливі всі напрями?

10. Які ознаки характеризують одноособове господарство:

- а) обмежена відповідальність;
- б) повна самостійність;
- в) одержання додаткового доходу від спеціалізації?

11. Учасники товариства з обмеженою відповідальністю відповідають за борг товариства:

- а) у межах належних їм внесків;
- б) у межах належних їм внесків і майном у розмірі, кратному внеску;

в) несуть солідарну відповідальність усім майном.

12. Валовий прибуток від реалізації продукції — це:

а) виручка від реалізації без ПДВ;

б) грошове вираження вартості реалізованого товару без ПДВ, акцизів, знижок;

в) різниця між чистим доходом від реалізації і собівартістю реалізованої продукції.

13. Рентабельність — це:

а) частина прибутку, що залишається після відшкодування усіх витрат;

б) абсолютний показник ефективності роботи підприємства;

в) відносний показник ефективності роботи підприємства.

14. Власні фінансові ресурси підприємства — це:

а) статутний фонд;

б) кредити;

в) основні засоби;

г) нерозподілені прибутки.

15. Фінансові ресурси підприємства утворюються за рахунок:

а) тільки власних коштів;

б) власних і позичкових коштів;

в) тільки позичкових коштів.

#### **4. Тестове завдання**

До даних термінів доберіть єдине правильне визначення серед тих, що наводяться нижче.

##### *Терміни*

1. Валовий дохід.
2. Валові витрати.
3. Виручка від реалізації.
4. Використання прибутку.
5. Резервний фонд.
6. Нерозподілений прибуток.
7. Грошові кошти.
8. Кругообіг коштів підприємства.
9. Організація фінансів підприємств.
10. Скоригований валовий дохід.

##### *Визначення*

А. Спрямування прибутку підприємства на сплату податків, створення резервного фонду, виплату дивідендів, поповнення статутного фонду, фінансування витрат у процесі фінансово-господарської діяльності.

Б. Сума коштів, які надійшли на банківський рахунок або у касу підприємства від продажу товарів та надання послуг.

В. Загальна сума доходу платника податку на прибуток від усіх видів діяльності, отримана (нарахована) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формі як на території України, так і за її межами.

Г. Витрати, здійснені платником податку на прибуток протягом звітного податкового періоду, які виключаються із суми скоригованого валового доходу для обчислення суми оподаткованого прибутку.

Д. Гроші підприємства, які перебувають на його рахунках у банках, у касі підприємства й підзвітних осіб.

Є. Планомірний рух коштів підприємства у процесі господарської діяльності, результатом якого є створення нової споживчої вартості та зростання вартості.

Ж. Частка прибутку підприємства, отримана в результаті діяльності в попередні періоди, яка не була спрямована на виплату дивідендів власникам підприємства чи поповнення складових власного капіталу підприємства.

3. Методи, форми і способи формування та використання фінансових ресурсів, а також контроль за їхнім кругообігом з метою досягнення визначених підприємством цілей.

І. Розрахунковий показник, який використовується для визначення суми оподаткованого прибутку під час обчислення податку на прибуток.

К. Фонд, який створюється за рахунок чистого прибутку для забезпечення покриття можливих збитків від фінансово-господарської діяльності.

## **5. Розв'язати задачі:**

### **Задача 1.**

Вихідні дані :

Підприємство на звітну дату мало такі дані за балансом: а) статутний капітал - 8923,63 тис. грн.; б) пайовий капітал - 162,50 тис. грн.; в) інший додатковий капітал - 107,13 тис. грн.; г) резервний капітал - 549,63 тис. грн.; д) нерозподілений прибуток — 1263,75 тис. грн.; е) не-оплачений капітал - 25,0 тис. грн.; ж) довгострокові кредити банків - 62,5 тис. грн.; з) довгострокові фінансові зобов'язання - 50,0 тис. грн.; к) відстрочені податкові зобов'язання - 94,75 тис. грн.; л) забезпечення виплат персоналу — 423,75 тис. грн.; м) інші забезпечення — 6/8,13 тис. грн.; н) короткострокові кредити банків - 375,0 тис. грн.; о) поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями - 75,0 тис. грн.; п) кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги — 802,50 тис. грн.; р) поточні зобов'язання за розрахунками: з одержаних авансів - 841,63 тис. грн., з бюджетом по сплаті податків - 483,0 тис. грн., з позабюджетних платежів — 66,88 тис. грн., зі страхування — 52,13 тис. грн., з оплати праці - 172,63 тис. грн., з учасниками по виплаті дивідентів - 580,5 тис. грн., інші поточні зобов'язання - 50,25.

Необхідно :

Визначити обсяг фінансових ресурсів.

### **Задача 2.**

По закінченні звітнього року фірма мала на поточному рахунку 39,5 тис. грн. Грошові кошти в касі становили 3,5 тис. грн. Вартість необоротних активів становила 405 тис. грн, у тому числі нарахувана амортизація дорівнювала 22,37 тис. грн. Вартість виробничих запасів — 15 тис. грн, готової продукції — 26,5 тис. грн. Дебіторська заборгованість становила 26,0 тис, кредиторська — 21,1 тис. грн. Заборгованість акціонерам з виплати дивідендів — 1,2 тис. грн. Внески власників фірми у статутний фонд — 381 тис. грн, короткостроковий банківський кредит — 80 тис, сума нерозподіленого прибутку — 9,83 тис. грн.

Складіть бухгалтерський баланс фірми на кінець звітнього року, визначте співвідношення між власним та позичковим капіталом.

### **Задача 3.**

Чиста виручка від реалізації продукції становить 64 200 тис грн, собівартість реалізованої продукції — 32 620 тис, адміністративні витрати — 8840 тис, витрати на збут — 6000 тис, інші витрати — 1000 тис. грн. Податок на прибуток — 25 %. Визначте валовий прибуток підприємства від реалізації продукції, прибуток від операційної діяльності, чистий прибуток, рентабельність реалізованої продукції.

### **Задача 4.**

Вихідні дані :

Виручка від продажу продукції із урахуванням інших надходжень ( без ПДВ, акцизів) складає 48752,5 тис.грн. Заробітна плата - 5580,0 тис.грн. Матеріально-грошові витрати (без врахування витрат на оплату праці) - 29568,5 тис.грн.Отриманий чистий дохід у розмірі 35 % направляється на сплату податків до бюджету, а решта залишається на підприємстві. Визначити валовий та чистий доходи та розподілити їх .

### **Задача 5.**

Вихідні дані:

1) дохід (виручка) від реалізації продукції - 6300,0 тис.грн.

2) відрахування з доходу :

- податок на додану вартість - 1050,0 тис.грн.

- акцизний збір - 320,0 тис.грн.

- інші відрахування - 250,0 тис.грн.

собівартість реалізованої продукції- 3000,0 тис.грн. інші операційні доходи - 1240,0 тис.грн. адміністративні витрати — 950, тис.грн. витрати на збут - 220,0 тис.грн. інші витрати 660,0 тис.грн.

Необхідно :

Визначити фінансовий результат від операційної діяльності підприємства.

### **Задача 6.**

Визначте повну початкову вартість основних фондів підприємства, якщо відомо, що річна норма амортизаційних відрахувань становить 15%, а сума щорічних амортизаційних відрахувань — 4800 гривень.

**Задача 7.**

Визначте суму податку на прибуток, відрахованого до бюджету, якщо прибуток від звичайної діяльності до оподаткування — 250 тис. грн, ставка податку на прибуток — 25 %, сума пільг — 35 тис. грн.

**Тема 5. Державні фінанси** (Лекція – 1 год.; Практик. – 1 год.; Самост. роб. під кер. викл. – 2 год.)

### **План практичного заняття**

1. Сутність і склад державних фінансів.
2. Економічна суть та значення державних доходів. Методи мобілізації державних доходів.
3. Економічна суть та класифікація державних видатків.

### **Література:**

1. Берлин С.И. Теория финансов: Учеб. пособие. — М.: Приор, 2000.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002.
4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
5. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
6. Финансы: Учеб. для вузов / Под ред. Л.А. Дробозиной. — М.: ЮНИТИ, 2000.
7. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2004.

### **Питання для самоконтролю:**

1. Дайте визначення державних фінансів. Охарактеризуйте їх склад і структуру.
2. Розкрийте роль державних фінансів в економічному та соціальному розвитку країни.
3. Як організована фінансова діяльність держави в Україні?
4. У чому полягає суть поняття „державні доходи”?
5. Охарактеризуйте джерела та методи формування державних доходів.
6. Чим відрізняються податковий та кредитний методи мобілізації державних доходів?
7. Дайте характеристику внутрішніх та зовнішніх джерел державних доходів.
8. Що включає система державних видатків? Розкрийте соціально-економічний зміст державних видатків.
9. Як класифікують державні видатки? Дайте їм характеристику залежно від різних критеріїв.
10. Розкрийте роль у суспільному виробництві поточних видатків та видатків розвитку.
11. Що таке державне споживання та державне фінансування?
12. Як класифікують державні видатки за основними формами державного фінансування? Дайте їм характеристику.
13. Дайте характеристику державних трансфертів та їх основних видів: дотацій, субвенцій, субсидій.

14. Що таке кошторис та кошторисне фінансування?

### **Самостійна робота**

#### **1. Виконати реферат на тему:**

1. Сучасний стан організації та функціонування системи державних фінансів України.
2. Форми бюджетного фінансування.
3. Видатки держави на вищу освіту та основи їх фінансування.

#### **2. Тест-контроль**

Дати відповіді на запитання тестів:

1. До складу державних фінансів не включають:

- а) державний бюджет;
- б) місцеві бюджети;
- в) позабюджетні спеціальні фонди;
- г) державний кредит;
- д) фінанси державного сектору;
- е) фінанси господарських товариств.

2. Яке з наведених визначень найґрунтовніше розкриває зміст категорії „державні фінанси”:

- а) сукупність усієї грошової маси в країні;
- б) економічні відносини, пов'язані з формуванням і використанням фондів і грошових коштів держави;
- в) сукупність фондів грошових коштів, які акумулюються в державній бюджетній системі?

3. Що входить до сфери безпосереднього державного управління фінансами:

- а) фінанси населення;
- б) фінанси підприємств усіх форм власності;
- в) державні фінанси?

4. Методом мобілізації державних доходів є:

- а) податковий;
- б) кредитний;
- в) емісійний;
- г) дотаційний.

5. Не є формою бюджетного фінансування:

- а) бюджетні інвестиції;
- б) державні трансферти;
- в) бюджетні кредити;
- г) кошторисне фінансування;
- д) емісія.

6. Державний кредит — це:

- а) особлива форма грошових відносин, коли держава виступає боржником;
- б) складова загальнодержавних фінансів, яка дає змогу утворити централізовані фінансові ресурси для потреб держави;
- в) грошові відносини, які виникають між державою, юридичними і фізичними особами та пов'язані з мобілізацією коштів та їх використанням на фінансування державних потреб.

7. Джерела державних доходів можуть бути:

- а) внутрішніми;
- б) зовнішніми;
- в) місцевими.

8. Державні доходи — це:

- а) сукупність грошових відносин, пов'язаних з розподілом і перерозподілом вартості ВВП, з метою формування доходів держави і державних підприємств;
- б) сукупність різних видів грошових надходжень до фондів держави, що використовуються для виконання нею своїх завдань і функцій.

9. Надання бюджетних коштів бюджету нижчого рівня, юридичній або фізичній особі за умов пайового фінансування цільових видатків називається:

- а) дотацією;
- б) субвенцією;
- в) субсидією.

10. Надання бюджетних коштів бюджету нижчого рівня або юридичній особі на безоплатній і безповоротній основі для здійснення певних цільових видатків називається:

- а) дотацією;
- б) субвенцією;
- в) субсидією.

11. Фінансова допомога, яка надається бюджету нижчого рівня або юридичній особі на безоплатній і безповоротній основі для покриття поточних витрат називається:

- а) дотацією;
- б) субвенцією;
- в) субсидією.

12. Державні видатки — це:

- а) грошові відносини, пов'язані з використанням децентралізованих фінансових ресурсів;
- б) сукупність грошових коштів, що витрачаються державою в процесі здійснення її фінансової діяльності;

в) економічні відносини, що виникають у процесі формування, розподілу та використання централізованих фондів держави.

13. Визначте внутрішні джерела формування державних доходів:

- а) міжнародний кредит, емісійний дохід;
- б) валовий внутрішній продукт, національне багатство країни.

14. Кошторис — це:

- а) бюджетні асигнування, розподілені поквартально і постатейно;
- б) плановий документ, у якому встановлюються обсяг бюджетних асигнувань, їх постатейний та поквартальний розподіли;
- в) розпис доходів і видатків, збалансованих у часі з поквартальним розподілом.

15.3 позиції використання фінансових ресурсів держави державні видатки поділяють на:

- а) державне споживання та державне фінансування;
- б) поточні видатки та видатки розвитку.

### 3. Розв'язати задачі:

#### Задача 1

На підставі даних, наведених у табл., проаналізуйте джерела фінансування науки за останні роки, відобразіть це графічно. Зробіть висновки та пропозиції щодо вдосконалення структури джерел фінансових надходжень.

Таблиця Відомості про фінансування науки, млн грн

| Показники                                                                        | Попередній рік | Поточний рік | Рік, що планується |
|----------------------------------------------------------------------------------|----------------|--------------|--------------------|
| 1                                                                                | 2              | 3            | 4                  |
| Загальний обсяг фінансування науки за рахунок усіх джерел, усього:<br>— % до ВВП | 1,44           | 1,35         | 1,1                |
| — млн грн                                                                        |                |              |                    |
| фінансування науки за рахунок державного бюджету:<br>— % до ВВП                  | 382,1          | 591,5        | 500                |
| — % до загальних видатків бюджету                                                | 0,47           | 0,59         | 0,5                |
| — % до загального обсягу фінансування науки                                      | 1,51           | 2,3          | 1,54               |
| Небюджетні джерела фінансування науки разом:<br>— позабюджетні кошти             | 58,0           | 70,9         | 57                 |
| — кошти замовників України                                                       | 500,7          | 520          | 421,6              |

|                                          |      |      |      |
|------------------------------------------|------|------|------|
| — кошти замовників —<br>держав СНД       | 93,4 | 85,9 | 69,4 |
| — кошти замовників —<br>іноземних держав | 76,8 | 50,5 | 40,9 |
| — власні кошти                           | 41,5 | 30,1 | 24,2 |
| — інші джерела                           | 11,6 | 6,2  | 6,9  |

Виходячи з наведених даних, визначте:

- 1) загальний обсяг фінансування науки за рахунок усіх джерел;
- 2) суму небюджетного фінансування науки та її структуру;
- 3) частку фінансування науки за рахунок державного бюджету до загального обсягу фінансування науки.

## Задача 2.

На підставі даних, наведених у табл:

- 1) проведіть необхідні розрахунки, результати запишіть у таблицю;
- 2) проаналізуйте доходи та видатки зведеного бюджету країни за звітний та попередній роки, зробіть висновки.

*Таблиця. Результати виконання зведеного бюджету*

| Показники                      | Звітний рік | Попередній | Відхилення |
|--------------------------------|-------------|------------|------------|
| Доходи, млн грн                | 53 993,0    | 49117,9    |            |
| Видатки, млн грн               | 55 256,6    | 48148,6    |            |
| Профіцит<br>(дефіцит), млн     |             |            |            |
| ВВП, млн грн                   | 210 000     | 175 010    |            |
| Доходи як<br>частка ВВП, %     |             |            |            |
| Видатки як<br>частка ВВП,<br>% |             |            |            |

**Тема 6. Бюджет і бюджетна система** (Лекція – 1 год.; Практик. – 1 год.; Самост. роб. під кер. викл. – 2 год.)

### **План практичного заняття**

1. Сутність, значення та функції державного бюджету.
2. Бюджетний устрій та бюджетна система України.
3. Бюджетний процес.

### **Література:**

1. Берлин С.И. Теория финансов: Учеб. пособие. — М.: Приор, 2000.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002.
4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
5. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
6. Финансы: Учеб. для вузов / Под ред. Л.А. Дробозиной. — М.: ЮНИТИ, 2000.
7. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2004.
8. Бюджетний кодекс України: Ухвалений Верховною Радою України.
9. Закон України „Про Державний бюджет України”.

### **Питання для самоконтролю:**

1. Охарактеризуйте бюджет як особливу і специфічну форму фінансових відносин. У чому полягає специфічність бюджетних відносин?
2. Дайте визначення бюджету як економічної категорії. У чому полягає економічна роль бюджету як самостійної категорії?
3. Які фактори впливають на величину бюджетного фонду? Охарактеризуйте основні моделі перерозподілу ВВП через бюджет.
4. Які функції виконує державний бюджет?
5. Які показники визначаються законом про Державний бюджет України?
6. Чим визначається бюджетний устрій держави? Охарактеризуйте бюджетну систему України.
7. Дайте визначення поняття "зведений бюджет України". Які показники він включає?
8. На яких принципах ґрунтується побудова бюджетної системи України?
9. Для чого потрібне розмежування доходів і видатків між бюджетами різних рівнів?
10. Охарактеризуйте напрями, види та форми організації взаємовідносин між бюджетами.
11. Що являє собою бюджетний процес? Назвіть основні етапи бюджетного процесу.
12. Який порядок складання проекту бюджету в Україні?

13. Охарактеризуйте порядок розгляду проекту бюджету за регламентом Верховної Ради України.
14. Який порядок затвердження бюджету?
15. Охарактеризуйте роль Державного казначейства у виконанні бюджету.
16. Що собою уявляє касове виконання бюджету?
17. Коли може бути застосований механізм секвестру бюджету?
18. Охарактеризуйте процедуру затвердження бюджету та наслідки, якщо бюджет не буде затверджено у строк.
19. Охарактеризуйте процес складання і затвердження звіту про виконання державного бюджету.

## **Самостійна робота**

### **1. Виконати реферат на тему:**

1. Бюджет – основний фінансовий план держави.
2. Порівняльна характеристика бюджетної системи України та однієї із зарубіжних країн.
3. Особливості бюджетної політики України на сучасному етапі.

### **2. Тест-контроль**

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Державний бюджет — це:
  - а) система економічних відносин, що складаються в суспільстві у процесі формування, розподілу та використання централізованого фонду грошових коштів держави;
  - б) грошові відносини, що виникають між державою та юридичними особами у зв'язку зі створенням централізованих фондів.
2. Державний бюджет України як фінансовий план держави затверджується:
  - а) постановою Кабінету Міністрів;
  - б) Указом Президента;
  - в) Верховною Радою і має силу закону;
  - г) Розпорядженням Національного банку.
3. Під бюджетною системою розуміють сукупність:
  - а) бюджетних відносин;
  - б) бюджетів;
  - в) бюджетних установ.
4. Сукупність показників усіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи — це:
  - а) бюджетний устрій;
  - б) зведений бюджет;
  - в) бюджетна система.

5. Чим визначається бюджетний устрій України:

- а) системою розподілу доходів між окремими видами бюджетів;
- б) сукупністю правових норм;
- в) державним устроєм та адміністративно-територіальним поділом країни?

6. Резервний фонд бюджету встановлюється від суми видатків бюджету у такому розмірі:

- а) 1 %;
- б) 4 %;
- в) 5%;
- г) 10 %.

7. Принципи самостійності бюджетів полягають у тому, що:

- а) кожен вид бюджету самостійно визначає потребу в доходах, які йому виділяються бюджетом вищого рівня;
- б) кожен вид бюджету має свої джерела доходів і визначає напрями видатків.

8. Бюджет існує:

- а) тільки у державі;
- б) у держави та підприємств реального сектору економіки;
- в) у всіх економічних суб'єктів;
- г) у важливих державних структурах.

9. В унітарних державах бюджет має такий характер:

- а) багаторівневий;
- б) трирівневий;
- в) дворівневий;
- г) однорівневий.

10. Зазначте, що не властиво Державному бюджету України:

- а) державний бюджет використовується для сплати видатків, пов'язаних з обороною країни;
- б) з державного бюджету виплачується заробітна плата робітникам промислових підприємств;
- в) з державного бюджету виплачується заробітна плата службовцям державного апарату.

11. Бюджетний устрій держави залежить від:

- а) державного устрою;
- б) структури фінансової системи держави;
- в) правових засад розподілу доходів і видатків бюджетів держави.

12. Зведений бюджет України:

- а) затверджується Верховною Радою України;

- б) затверджується Кабінетом Міністрів України;
- в) не затверджується, використовується для аналізу та визначення засад державного регулювання.

13. Відповідно до Бюджетного кодексу України проект бюджету розробляє:

- а) Міністерство фінансів;
- б) Бюджетна комісія Верховної Ради;
- в) Міністерство економіки.

14. Механізм секвестру бюджету означає:

- а) пропорційне зниження бюджетних витрат щомісяця за всіма статтями бюджету (крім захищених) протягом залишку бюджетного періоду;
- б) зменшення видатків розвитку.

15. Хто відповідає за касове виконання Державного бюджету України:

- а) Фонд державного майна;
- б) Державне казначейство;
- в) Кабінет Міністрів?

### **3. Тестове завдання**

До даних термінів доберіть єдине правильне визначення серед тих, що наводяться нижче.

*Терміни*

- 1. Бюджет.
- 2. Бюджетне планування.
- 3. Бюджетний процес.
- 4. Бюджетне регулювання.
- 5. Бюджетна система.
- 6. Бюджетний устрій.
- 7. Дотації вирівнювання.
- 8. Запозичення.
- 9. Зведений бюджет.
- 10. Секвестр бюджету.

*Визначення*

А. Послідовність заходів і дій зі складання, розгляду і затвердження проекту бюджету, яка визначається Бюджетним кодексом.

Б. Перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів.

В. Сукупність усіх бюджетів, які формуються і діють на території певної країни згідно з її бюджетним устроєм.

Г. Міжбюджетні трансферти на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який їх отримує.

Д. Сукупність економічних відносин з приводу формування, розподілу та використання централізованого фонду грошових коштів держави.

Ж. Запровадження пропорційного скорочення бюджетних видатків, що затверджені, щомісячно за всіма статтями бюджету, крім статей, що потребують захисту, до кінця бюджетного року.

З. Операції, пов'язані з отриманням бюджетом коштів на Умовах повернення, платності та строковості, в результаті яких виникають зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим чи органів місцевого самоврядування перед кредиторами.

І. Організація і принципи побудови бюджетної системи, її структура і взаємозв'язок між бюджетами в процесі забезпечення виконання єдиної загальнодержавної фінансово-бюджетної політики.

К. Сукупність показників усіх бюджетів, що використовуються для аналізу і прогнозування економічного та соціального розвитку держави.

Л. Регламентований законом порядок складання, розгляду та затвердження бюджетів, їх виконання і контролю за їх виконанням, а також затвердження звітів про виконання бюджетів, що входять до бюджетної системи України.



**Тема 7. Доходи і видатки державного бюджету** (Самост. роб. під кер. викл. – 4 год.; Самост. роб. – 4 год.)

**Самостійна робота**

**1. Питання для самостійного опрацювання:**

1. Державний бюджет України. Бюджетна класифікація.
2. Склад і структура доходів Державного бюджету України.
3. Склад і структура видатків Державного бюджету України. Регулювання бюджетних видатків.

**Література:**

1. Берлин С.И. Теория финансов: Учеб. пособие. — М.: Приор, 2000.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002.
4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
5. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
6. Финансы: Учеб. для вузов / Под ред. Л.А. Дробозиной. — М.: ЮНИТИ, 2000.
7. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2004.
8. Бюджетний кодекс України: Ухвалений Верховною Радою України.
9. Закон України „Про Державний бюджет України”.

**2. Питання для самоконтролю:**

1. Визначте сутність поняття „доходи бюджету”.
2. Як класифікують доходи бюджету?
10. Як розподіляються доходи бюджету від операцій з капіталом?
11. Визначте сутність поняття „видатки державного бюджету”. Які економічні відносини виражають видатки?
12. Охарактеризуйте систему видатків бюджету.
13. У чому полягає суть функціональної класифікації видатків бюджету?
14. Охарактеризуйте економічну класифікацію видатків, її призначення.
15. Дайте визначення відомчої та програмної класифікацій видатків.
16. Які принципи покладено в основу розподілу видатків між бюджетами?
17. Який склад соціальних видатків бюджету.
18. Охарактеризуйте форми бюджетного фінансування.

**3. Виконати реферат на тему:**

1. Роль державного бюджету в Україні інноваційної моделі соціально-економічного розвитку.
2. Видатки бюджету на соціальний захист населення.

3. Порівняльний аналіз доходів і видатків державного бюджету за два роки.

#### 4. Тест-контроль

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Структура доходів бюджету України включає:

- а) податкові та неподаткові надходження;
- б) доходи від операцій з капіталом;
- в) офіційні трансферти;
- г) державні цільові фонди;
- д) усі відповіді правильні.

2. За порядком та умовами зарахування у бюджети доходи поділяють на:

- а) зовнішні та внутрішні;
- б) власні та позичкові;
- в) закріплені та регулюючі.

3. Видатки бюджету — це витрати:

- а) що виникають за умов виконання державою своїх обов'язків;
- б) які спрямовані на капітальні вкладення;
- в) які передбачають поворотність і платність.

4. Видатки бюджету класифікують за такими ознаками:

- а) функціями;
- б) економічною характеристикою операцій;
- в) головним розпорядником бюджетних коштів;
- г) бюджетними програмами;
- д) всі відповіді правильні.

5. Функціональна класифікація означає склад видатків за:

- а) галузями економіки;
- б) розпорядниками коштів;
- в) завданнями, з виконанням яких пов'язані видатки.

6. Відповідно до економічної класифікації видатки є:

- а) внутрішні та зовнішні;
- б) поточні та капітальні.
- в) всі відповіді правильні;

7. Поточні бюджетні видатки — це:

- а) фінансування інвестиційної діяльності
- б) фінансування органів державної влади, бюджетних установ;
- в) фінансування інноваційної діяльності.

8. Структура бюджетної класифікації в Україні розробляється:

- а) Верховною Радою;
- б) Кабінетом Міністрів;
- в) Міністерством фінансів;

г) Національним банком.

9. Відомча структура видатків бюджетної класифікації будується відповідно до:

- а) основних економічних ознак;
- б) головних розпорядників коштів;
- в) основних функцій держави.

10. Економічна структура видатків бюджетної класифікації будується відповідно до:

- а) основних економічних характеристик операцій, при проведенні яких здійснюються видатки;
- б) головних розпорядників коштів;
- в) основних державних програм.

11. Захищені статті бюджету — це:

- а) статті видатків, що закріплені за певними доходами;
- б) статті видатків, що не підлягають скороченню через невиконання дохідної частини бюджету.

12. Секвестр бюджету застосовується для:

- а) міжбюджетного регулювання;
- б) бюджетного контролю;
- в) зменшення видатків у процесі виконання бюджету.

13. Бюджетна класифікація — це групування за однорідними ознаками:

- а) тільки доходів бюджету;
- б) тільки видатків бюджету;
- в) доходів, видатків, фінансування бюджету, боргу;
- г) усі відповіді правильні.

14. Тільки закріплені доходи має:

- а) державний бюджет;
- б) місцевий бюджет.

15. Бюджет має такі складові:

- а) загальний фонд;
- б) спеціальний фонд;
- в) резервний фонд;
- г) додатковий фонд;
- д) всі відповіді правильні.

**Тема 8. Податки та податкова система** (Лекція – 2 год.; Практик. – 2 год.; Самост. роб. – 6 год.)

**План практичного заняття**

1. Економічна сутність і функції податків.
2. Елементи податку, їх характеристика.
3. Податкова система та податкова політика в Україні.
4. Класифікація податків.

**Література:**

1. Берлин С.И. Теория финансов: Учеб. пособие. — М.: Приор, 2000.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002.
4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
5. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
6. Финансы: Учеб. для вузов / Под ред. Л.А. Дробозиной. — М.: ЮНИТИ, 2000.
7. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2004.
8. Закон України „Про податок з доходів фізичних осіб”.
9. Закон України „Про систему оподаткування”.
10. Закон України „Про оподаткування прибутку підприємств” (із змін, і доп.)
11. Закон України „Про податок на додану вартість”.
12. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні”.
13. Закон України „Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування”.
14. Закон України „Про державну податкову службу в Україні”.
15. Закон України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”.
16. Закон України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття”.
17. Закон України „Про обов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням”.

**Питання для самоконтролю:**

1. Розкрийте економічну сутність податків і значення у фінансовій системі України?
2. У чому полягають відмінності між податком і обов’язковим платежем? Наведіть приклади.

3. Назвіть джерела податків.
4. Які функції виконують податки?
5. Охарактеризуйте єдність і суперечливість функцій податків.
6. За якими ознаками можна класифікувати податки?
7. Назвіть принципи оподаткування.
8. Які основні елементи податку?
9. Охарактеризуйте економічний зміст податкової системи.
10. Назвіть загальнодержавні податки і збори України?
11. Перелічіть місцеві податки і збори?
12. Охарактеризуйте механізми оподаткування податком на додану вартість, акцизним збором і митом.
13. Дайте характеристику механізму оподаткування прибутку підприємств, податку з доходів фізичних осіб.

## **Самостійна робота**

### **1. Виконати реферат на тему:**

1. Суть та функції податків.
2. Класифікація податків.
3. Податкова система, принципи її побудови.
4. Склад місцевих податків і зборів та порядок їх встановлення. Законодавство України про місцеве оподаткування.

### **2. Тест-контроль**

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Податки – це обов’язкові платежі:
  - а) юридичних осіб до місцевих бюджетів залежно від розміру доходів;
  - б) фізичних осіб до бюджетної системи від вартості майна;
  - в) юридичних і фізичних осіб до бюджетної системи залежно від вартості майна, розміру доходу або обсягу споживання.
2. За допомогою податків перерозподіляються:
  - а) резервні фонди;
  - б) ВВП і НД;
  - в) вартість основного капіталу;
  - г) вартість робочої сили.
3. Які види платежів належать до прямих податків:
  - а) акцизний збір, мито;
  - б) податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб;
  - в) ПДВ?
4. Які ставки ПДВ діють сьогодні в Україні:
  - а) нульова;
  - б) 28 %;

- в) 20 %;
- г) 17 %?

5. Які види податків і зборів належать до місцевих:

- а) акцизний збір, податок на додану вартість;
- б) ринковий збір; податок з реклами; комунальний податок;
- в) податок на прибуток підприємств;
- г) мито, державне мито?

6. Хто є дійсним платником ПДВ та акцизного збору:

- а) виробник товару;
- б) торговельне підприємство;
- в) споживачі товарів та послуг;
- г) всі відповіді правильні?

7. Значна частка непрямих податків свідчить про:

- а) фіскальний характер податкової системи;
- б) неефективну систему стягнення податків;
- в) низький рівень податкової культури.

8. Дайте правильне визначення поняття „податкова система”:

- а) сукупність податків, що визначається державою;
- б) сукупність податків і зборів, що визначається державою;
- в) сукупність загальнодержавних і місцевих податків і зборів.

9. Залежно від рівня державного управління податки поділяють на:

- а) загальнодержавні, місцеві;
- б) прямі, непрямі;
- в) разові;
- г) систематичні.

10. Як класифікують податки за методом оподаткування:

- а) прямі, непрямі; у
- б) загальнодержавні та місцеві;
- в) прогресивні, регресивні, пропорційні;
- г) розкладні, окладні?

11. Що оподатковується:

- а) об’єкт податку;
- б) носій податку;
- в) суб’єкт податку;
- г) джерело податку?

12. Цільовий характер мають:

- а) обов’язкові платежі;
- б) податки;
- в) державне мито;

г) штрафні санкції.

13. Фізичні та юридичні особи, які зобов'язані сплачувати податок за законом, є:

- а) суб'єктами податку;
- б) носіями податку;
- в) об'єктами податку;
- г) джерелами податку.

### 3. Розв'язати задачі:

#### Задача 1.

Вихідні дані:

Взуттєва фабрика виробила і продала магазину 50 пар жіночих чобіт. Собівартість однієї пари чобіт – 50 грн. Розмір націнки при продажу – 25 %.

Необхідно:

Визначити суму податку на додану вартість, що включається в ціну (вартість) чобіт, які продаються; відпускну вартість всіх чобіт та ціну однієї їх пари.

Розрахунок здійснити у вигляді таблиці.

Таблиця. Розрахунок суми ПДВ та ціни продажу чобіт

| № з/п | Показники                      | Сума, грн. |
|-------|--------------------------------|------------|
| 1     | Собівартість всіх чобіт        |            |
| 2     | Сума націнки, %                |            |
| 3     | Сума ПДВ, %                    |            |
| 4     | Відпускна вартість всіх чобіт  |            |
| 5     | Ціна продажу однієї пари чобіт |            |

#### Задача 2.

Вихідні дані:

Вартість придбаного товару (50 пар чобіт) без ПДВ 3125 грн. Розмір націнки 10 %.

Необхідно:

Визначити суму податку на додану вартість, що включається в ціну (вартість) чобіт, які перепродаються, відпускну вартість всіх чобіт і ціну однієї пари.

Розрахунок здійснити у вигляді таблиці.

Таблиця. Розрахунок ПДВ та ціни продажу товару (чобіт), що перепродається

| № з/п | Показники                        | Сума, грн. |
|-------|----------------------------------|------------|
| 1     | Вартість придбаних чобіт без ПДВ |            |
| 2     | Сума націнки, %                  |            |
| 3     | Сума ПДВ, %                      |            |
| 4     | Відпускна вартість всіх чобіт    |            |
| 5     | Ціна продажу однієї пари чобіт   |            |

#### Задача 3.

Вихідні дані:

Завод „Продтовари” виробив і продав 100000 пляшок по 0,5 літра підакцизного вина. Собівартість однієї пляшки вина – 2,40грн. Розмір націнки – 25 %. Ставка акцизного збору – 0,40 грн. з однієї пляшки вина.

Необхідно:

1. Визначити оподаткований податком на додану вартість оборот.
2. Розрахувати суму ПДВ.
3. Визначити відпускну вартість всього вина.
4. Розрахувати ціну продажу однієї пляшки вина.

Розрахунок перелічених показників виконати за схемою, наведеною в таблиці.

Таблиця. Розрахунок суми ПДВ по підакцизних товарах

| № з/п | Показники                               | Сума, грн. |
|-------|-----------------------------------------|------------|
| 1     | Собівартість всього вина, що продається |            |
| 2     | Сума націнки, %                         |            |
| 3     | Сума акцизного збору                    |            |
| 4     | Оборот, що оподатковується ПДВ          |            |
| 5     | Сума ПДВ                                |            |
| 6     | Відпускна вартість всього вина          |            |
| 7     | Ціна продажу однієї пляшки вина         |            |

#### Задача 4.

Вихідні дані:

Цегельний завод продав 100000 шт. Силікатної цегли. Відпускна ціна однієї тисячі штук цегли – 110 грн.

Необхідно:

1. Визначити загальну вартість проданої цегли.
2. Визначити суму податку на додану вартість у вартості проданої цегли.

Розрахунок перелічених показників виконати за схемою, наведеною в таблиці.

Таблиця. Визначення суми ПДВ у вартості проданої продукції

| № з/п | Показники                              | Сума, грн. |
|-------|----------------------------------------|------------|
| 1     | Кількість проданої цегли, шт.          |            |
| 2     | Відпускна ціна одієї тисячі, грн.      |            |
| 3     | Загальна вартість проданої цегли, грн. |            |
| 4     | В тому числі сума ПДВ, грн.            |            |

#### Задача 5.

Вихідні дані:

Підприємство по реалізації підакцизних товарів за місяць має такі дані:

Таблиця. Найменування товарів,що продаються, їх кількість та ставки акцизного збору

| № з/п | Найменування товарів, що продаються | Один. виміру | Кіл-ть | Ставки акцизу | Сума акцизу, грн. |
|-------|-------------------------------------|--------------|--------|---------------|-------------------|
|-------|-------------------------------------|--------------|--------|---------------|-------------------|

|   |                         |   |       |                                     |  |
|---|-------------------------|---|-------|-------------------------------------|--|
| 1 | Пиво солодове           | л | 50000 | 0,21 грн.<br>за 1 л                 |  |
| 2 | Вина виноградні         | л | 5000  | 0,8 грн.<br>за 1 л                  |  |
| 3 | Вина ігрісті шампанські | л | 4500  | 1,6 грн.<br>за 1 л                  |  |
| 4 | Горілка, 40 %           | л | 5000  | 16,0 грн.<br>за 1 л<br>100 % спирту |  |
|   | Всього                  |   |       |                                     |  |

Необхідно:

Розрахувати суму акцизного збору по підакцизних товарах, які реалізуються. Розрахунок суми акцизного збору провести в таблиці, поданій в умові завдання.

### Задача 6.

Вихідні дані:

Ціна (вартість) реалізованих ювелірних виробів 150000 грн. Ставка акцизного збору – 55 %.

Необхідно:

Визначити суму акцизного збору, яка включається у відпускну ціну (вартість) ювелірних виробів. Розв'язання здійснити в таблиці.

Таблиця. Визначення суми акцизного збору, включеної у відпускну ціну (вартість) ювелірних виробів.

| № з/п | Показники                                   | Сума, грн. |
|-------|---------------------------------------------|------------|
| 1     | Відпускна ціна (вартість) ювелірних виробів |            |
| 2     | Сума податку на додану вартість             |            |
| 3     | Оптова ціна (вартість) без ПДВ              |            |
| 4     | Ставка акцизного збору, %                   |            |
| 5     | Сума акцизного збору                        |            |

### Задача 7.

Вихідні дані:

Суб'єктом підприємницької діяльності придбано в іншій країні 10 шкіряних курток за ціною 150 доларів США за одну куртку, що підтверджено митною декларацією. Курс долара по відношенню до гривні на день подання митної декларації складав: 1 долар = 5,45 грн.

Ставка акцизного збору – 35 %.

Необхідно:

Визначити оподатковуваний оборот і суму акцизного збору.

Розв'язання здійснити в таблиці.

Таблиця. Розрахунок оподаткованого обороту та суми акцизного збору по імпортованих товарах, придбаних за іноземну валюту

| № з/п | Показники | Сума, грн. |
|-------|-----------|------------|
|-------|-----------|------------|

|   |                                                      |  |
|---|------------------------------------------------------|--|
| 1 | Кількість придбаних курток, шт.                      |  |
| 2 | Митна вартість 1 куртки в іноземній валюті, долар    |  |
| 3 | Митна вартість всіх курток в іноземній валюті, долар |  |
| 4 | Курс долара до гривні                                |  |
| 5 | Митна вартість курток в національній валюті, грн.    |  |
| 6 | Ставка акцизного збору, %                            |  |
| 7 | Сума акцизного збору, грн.                           |  |

### **Задача 8.**

Вихідні дані :

З 1 по 20 березня на підприємстві працювало 130 працівників, а з 21 по 31 118 працівників.

Необхідно :

Розрахувати суму комунального податку.

### **Задача 9.**

Визначити суму комунального податку, якщо сума нарахованої заробітної плати складає 12000,00; середньоспискова чисельність – 13 чоловік.

### **Задача 10.**

Визначити суму внеску до пенсійного фонду.

Вихідні дані: нарахована заробітна плата Іванову І.І. – 1200,00; Петрову П.П. 800,00; Симоненко О.О. – 730,00.

### **Задача 11.**

Визначити суму внеску до фонду соціального страхування.

Вихідні дані: нарахована заробітна плата Іванову І.І. – 900,00; Петрову П.П. 700,00; Симоненко О.О. – 730,00.

### **Задача 12.**

Визначити суму внеску до фонду соціального страхування від нещасного випадку.

Вихідні дані: нарахована заробітна плата Іванову І.І. – 1000,00; Петрову П.П. 900,00; Симоненко О.О. – 730,00.

### **Задача 13.**

Визначити суму податку з доходів фізичних осіб.

Вихідні дані: нарахована заробітна плата Іванову І.І. – 860,00; Петрову П.П. 1100,00; Симоненко О.О. – 890,00.

**Тема 9. Місцеві фінанси** (Лекція – 2 год.; Практ.– 2 год.; Самост. роб. – 6 год.)

### **План практичного заняття**

1. Місцеві фінанси, їх суть і значення в економічному розвитку регіонів.
2. Місцеві бюджети, їх доходи і видатки.

### **Література:**

4. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
5. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
6. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
4. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р.
5. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). — К.: НІОС, 2000.
6. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: Навч. посіб. — К.: Т-во „Знання”, КОО, 1999.

### **Питання для самоконтролю:**

1. Дайте визначення місцевих фінансів.
1. Охарактеризуйте систему місцевих бюджетів в Україні.
2. Назвіть структурні елементи місцевих фінансів.
3. Назвіть функції місцевих бюджетів.
4. Дайте визначення місцевих бюджетів.
5. На основі яких параметрів визначається мінімальний розмір місцевих бюджетів?
6. Охарактеризуйте структуру доходів місцевих бюджетів.
7. Яке призначення видатків місцевих бюджетів?
8. Розкрийте сутність та форми регулювання міжбюджетних відносин.
10. Розкрийте поняття комунальної власності.

### **Самостійна робота**

#### **3. Виконати реферат на тему:**

1. Місцеві фінанси як система.
4. Функції місцевих фінансів.
5. Місцеві бюджети — основна ланка місцевих фінансів.
6. Поняття комунальної власності.
7. Зміст і складові міжбюджетних відносин та методи бюджетного регулювання.

#### **2. Тест-контроль**

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Місцеві фінанси — це:

- а) система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних так і делегованих;
- б) витрати, які здійснюються місцевими органами влади в обов'язковому порядку за переліком, що визначається законодавством;
- в) витрати, які здійснюються місцевими органами влади на власний розсуд, на основі рішень, прийнятих їхніми представницькими зібраннями.

2. Видатки місцевих органів влади поділяють на:

- а) поточні, розвитку, на фінансування делегованих повноважень, обов'язкові, факультативні, на фінансування власних повноважень;
- б) власні, закріплені, передані, податкові, неподаткові;
- в) власні, поточні.

3. Способи формування доходів місцевих бюджетів — це:

- а) місцеві податки і збори, частки загальнодержавних податків, комунальні платежі, доходи від майна та землі, що належить місцевій владі, доходи комунальних підприємств, кредити, комунальні позики, трансферти;
- б) громадські послуги, фінансові ресурси у фондовій формі;
- в) власні, закріплені, регульовані.

4. Бюджет міста Києва — це:

- а) бюджет розвитку;
- б) місцевий бюджет;
- в) поточний бюджет.

5. Суб'єкти місцевих фінансів — це:

- а) територіальні громади; міські, селищні, сільські ради; бюджети АРК, обласні, міські, міст Києва і Севастополя, районні, міські, районні в містах, територіальних громад; голови міст, селищ та сіл; обласні, Київська та Севастопольська міські, районні, районні у містах Києва та Севастополя державні адміністрації; обласні, Київська та Севастопольська міські, районні в містах Києві і Севастополі ради; Рада міністрів АРК; Мінфін України; Кабінет Міністрів України; Верховна Рада України;
- б) фінансові ресурси у фондовій формі; фінансові ресурси в нефондовій формі.
- в) громадські послуги, самостійні місцеві бюджети, комунальні форми власності, позабюджетні фонди, місцеві податки і збори, комунальний кредит, фінансові комунальні підприємства, комунальні платежі.

6. Мінімальні розміри місцевих бюджетів визначають на основі:

- а) закріплених на постійній основі доходів місцевих бюджетів;
- б) нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя;
- в) власних доходів місцевих бюджетів.

7. Спеціальний фонд місцевих бюджетів — це:

- а) кошти, спрямовані на реалізацію програм соціального розвитку;

б) класичний випадок закріплення джерела доходів за статтею видатків, за якого певні види доходів призначаються для фінансування певних видів видатків;

б) фінансування установ і закладів виробничої і соціальної інфраструктури, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, а також на фінансування заходів щодо соціального захисту населення.

8. Бюджетне регулювання — це:

а) повноваження, надане розпоряднику бюджетних коштів відповідно до бюджетного призначення;

б) збалансування бюджетів, які входять до складу бюджетної системи;

в) сукупність усіх юридичних норм, які визначають бюджетний устрій країни.

9. Міжбюджетні трансферти — це:

а) кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого;

б) різновид довгострокового кредиту, який погашається клієнтом у розстрочку;

в) розмір витрат на розрахункову одиницю.

10. Органи місцевого самоврядування можуть створювати підприємства, фірми та компанії, засновані на комунальній формі власності, у формі:

а) унітарних підприємств;

б) товариств з обмеженою відповідальністю;

в) акціонерних товариств;

г) всі відповіді правильні.

11. Субсидія — це:

а) форма перерозподілу і використання фінансових ресурсів;

б) форма фінансової допомоги держави місцевим органам влади, що надається з метою забезпечення виконання визначених наперед завдань чи цільових програм;

в) вид допомоги у грошовій або натуральній формі, що надається із коштів державного чи місцевого бюджетів.

12. Факультативні витрати місцевих органів влади — це:

а) витрати, які здійснюються місцевими органами влади в обов'язковому порядку за переліком, що визначається законодавством;

б) витрати, які здійснюються місцевими органами влади на власний розсуд, на основі рішень, прийнятих їхніми представницькими зібраннями;

в) витрати, які здійснюються місцевими органами влади у процесі надання нематеріальних послуг.

13. Причиною виникнення місцевих фінансів є:

а) виникнення держави;

- б) наявність територіальних колективів, відокремлення функцій і завдань, які покладені на їхні органи влади;
- в) поява товарно-грошових відносин.

14. Місцеві бюджети — це:

- а) балансові розрахунки доходів і витрат, які мобілізуються й витрачаються на відповідній території;
- б) головний централізований фонд грошових коштів держави;
- в) кошти підприємств та населення.

15. Бюджет розвитку є складовою:

- а) загального фонду місцевого бюджету;
- б) спеціального фонду місцевого бюджету;
- в) фонду нагромадження;
- г) поточного бюджету.

### **3. Тестове завдання**

До даних термінів доберіть єдине правильне визначення серед тих, що наводяться нижче.

*Терміни*

1. Система місцевих бюджетів.
2. Місцеві бюджети.
3. Бюджет місцевого самоврядування.
4. Загальний фонд місцевого бюджету.
5. Спеціальний фонд місцевого бюджету.
6. Місцевий бюджет поділяється на...
7. Поточні видатки.
8. Видатки розвитку.
9. Структура системи місцевих бюджетів.
10. Місцеві зведені бюджети.
11. Вільні бюджетні кошти.

*Визначення*

А. Бюджет Автономної Республіки Крим, бюджет області, бюджет міста з районним поділом, бюджет району.

Б. Фонд, що включає надходження з поточного або реєстраційного рахунку фінансового органу на поточний або реєстраційний рахунок установи платіжним дорученням, в якому вказуються суми засобів, виділених на видатки установи в розрізі кодів економічної класифікації.

В. Бюджети територіальних громад, сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

Г. Поточний бюджет і бюджет розвитку.

Д. Фонд, що формується з конкретно визначених джерел надходжень і використовується на фінансування конкретно визначених цілей.

Є. Фонди фінансових ресурсів, що мобілізуються й витрачаються на відповідній території.

Ж. Кошти, що спрямовуються на фінансування установ і закладів виробничої та соціальної інфраструктури, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, а також на фінансування заходів щодо соціального захисту населення.

3. Бюджет Автономної Республіки Крим, обласні бюджети, бюджети міст республіканського підпорядкування, районні бюджети неміських районів, бюджети міст обласного підпорядкування, бюджети районів міст, бюджети міст районного підпорядкування, бюджети селищних рад, бюджети сільських рад.

І. Кошти, що спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних зі здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширенням відтворенням.

К. Кошти, що утворюються в місцевих бюджетах на початок бюджетного року і не враховуються при затвердженні бюджету поточного року.

Л. Сукупність самостійних місцевих бюджетів, які не включаються до складу державного бюджету й один до одного.

#### **4. Розв'язати задачі:**

##### **Задача 1.**

Визначте суму доходів зведеного бюджету області, якщо бюджет районів становить 103405, 0 тис.грн., а бюджет міст обласного підпорядкування – 73004,2 тис.грн.

##### **Задача 2.**

Бюджет міста з районним поділом становить 108932,0 тис.грн. Доходи 1-го району – 25,6; 2-го – 32,2; 3-го – 25,0 %; 4-го - ?

Знайдіть суму доходів бюджету кожного району міста.

**Тема 10. Державні цільові фонди** (Самост. роб.під кер.викл. – 4 год.; Самост. роб. – 4 год.)

#### **Самостійна робота**

##### **1. Питання для самостійного опрацювання:**

1. Загальнодержавні фонди цільового призначення, їх класифікація і характеристика.
2. Характеристика загальнодержавних позабюджетних цільових фондів, що створені в Україні.
3. Недержавні фінансові фонди.

## **Література:**

1. Берлин С.И. Теория финансов: Учеб. пособие. — М.: Приор, 2000.
19. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
20. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002.
21. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
22. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
23. Финансы: Учеб. для вузов / Под ред. Л.А. Дробозиной. — М.: ЮНИТИ, 2000.
24. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2004.
25. Закон України „Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування” від 26 червня 1997 р.
26. Закон України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” від 23 вересня 1999 р.
27. Закон України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” від 2 березня 2000 р.
28. Закон України „Про страхові тарифи на загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” від 22 лютого 2001 р.
29. Закон України „Про обов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням” від 18 січня 2001 р.

## **2. Питання для самоконтролю:**

1. Дайте коротку характеристику законодавчої бази функціонування державних цільових фондів.
2. Яке призначення Фонду соціального захисту інвалідів?
3. Які особливості формування цільових фондів у структурі державних і місцевих бюджетів?
4. Поясніть необхідність існування державних позабюджетних фондів.
5. Охарактеризуйте законодавчу базу, принципи бюджетної системи і напрями використання коштів Пенсійного фонду.
6. Які основні завдання Державного фонду загальнообов’язкового соціального страхування на випадок безробіття?
7. Назвіть джерела формування коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.
8. В яких випадках підприємства повинні перераховувати цільові кошти до Фонду соціального захисту інвалідів?
9. Які суб’єкти беруть участь у недержавному пенсійному страхуванні?

10. Яка специфіка діяльності благодійних фондів?

**3. Виконати реферат на тему:**

1. Джерела формування державних цільових фондів та їх призначення.
2. Державні цільові фонди, що входять до складу державного бюджету та причини їх створення.

**4. Тест-контроль**

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Державні цільові фонди поділяють на:
  - а) відомчі;
  - б) галузеві;
  - в) економічні;
  - г) регіональні.
2. У відсотках до якого показника здійснюються відрахування підприємств до Пенсійного фонду:
  - а) валового доходу підприємства;
  - б) фонду заробітної плати;
  - в) прибутку;
  - г) собівартості продукції.
3. Кошти Пенсійного фонду України використовують на:
  - а) фінансування розвитку медицини;
  - б) соціально-культурні цілі;
  - в) фінансування державних та регіональних програм соціальної підтримки пенсіонерів;
  - г) фінансування державних та регіональних програм соціальної підтримки пенсіонерів.
4. Право створювати цільові фонди мають:
  - а) загальнодержавні органи влади;
  - б) місцеві органи влади;
  - в) правильні відповіді а і б;
  - г) немає правильної відповіді.
5. Цільові фонди створюють шляхом:
  - а) виділення коштів з бюджету;
  - б) створення власних джерел доходів;
  - в) правильні відповіді а і б;
  - г) немає правильної відповіді.
6. Позабюджетні цільові фонди:
  - а) Пенсійний фонд;

- б) Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- в) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;
- г) Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- д) Фонд соціального захисту інвалідів;
- є) Фонд охорони навколишнього природного середовища;
- ж) правильні відповіді а, б, в, г;
- з) правильні відповіді а, в, д, ж.

7. Цільові фонди, що входять до складу Державного бюджету України:

- а) Пенсійний фонд;
- б) Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- в) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;
- г) Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- д) Фонд соціального захисту інвалідів;
- є) Фонд охорони навколишнього природного середовища;
- ж) правильні відповіді а, б, в, г;
- з) правильні відповіді д, є.

8. Величина ресурсів пенсійного забезпечення визначається:

- а) демографічними причинами;
- б) економічними причинами;
- в) всі відповіді правильні;
- г) немає правильної відповіді.

9. Демографічні причини визначення величини ресурсів пенсійного забезпечення:

- а) середня тривалість життя і її динаміка;
- б) кількість осіб пенсійного віку;
- в) чисельність працездатного населення;
- г) економічний стан країни в цілому;
- д) співвідношення рівнів заробітної плати і пенсії;
- є) правильні відповіді а, б, в, г;
- ж) немає правильної відповіді.

10. Економічні причини визначення величини ресурсів пенсійного забезпечення:

- а) економічний стан країни в цілому;
- б) співвідношення рівнів заробітної плати і пенсії;
- в) надбавки за стаж, умови роботи та ін;
- г) наявність і частка осіб, що мають право на пільги при визначенні рівня пенсійного забезпечення;
- д) середня тривалість життя і її динаміка;

- є) кількість осіб пенсійного віку;
- ж) чисельність працездатного населення та ін.;
- з) правильні відповіді а, б, в, г;
- і) правильні відповіді д, є, ж.

## 5. Тестове завдання

До даних термінів доберіть єдине правильне визначення серед тих, що наводяться нижче.

### *Терміни*

1. Позабюджетні фонди.
2. Цільові фонди.
3. Валютні фонди.
4. Резервні фонди.
5. Гарантійні фонди.
6. Амортизаційний фонд.
7. Страхові фонди.

### *Визначення*

А. Фонди, що створюються для забезпечення гарантованих умов повернення коштів, залучених від муніципальних позик.

Б. Фонди, створені при кредитних установах, що надають гарантії з кредитів заново створеним підприємствам.

В. Різновид позабюджетних фондів, що використовуються для розв'язання конкретних проблем, визначених органами місцевого самоврядування.

Г. Валютні кошти органів місцевого самоврядування, що формуються на основі порядку, встановленого законодавством України, включаються до складу місцевого бюджету і витрачаються з метою, визначеною місцевою владою.

Д. Грошові ресурси, що акумулюються на окремих рахунках, використовуються за цільовим призначенням для фінансування конкретних програм чи заходів.

Є. Спеціальні фонди, що формуються у складі місцевих бюджетів і використовуються для фінансування невідкладних заходів, не передбачених при їх затвердженні.

Ж. Фонди, що формуються за рахунок амортизаційних відрахувань муніципальних підприємств і є організаційною формою концентрації фінансових ресурсів для оновлення обладнання в муніципальному секторі економіки.

## **Тема 11. Державний кредит і державний борг (Лекція – 2 год.; Практ.– 2 год.; Самост. роб. – 4 год.)**

### **План практичного заняття**

1. Причини виникнення дефіциту бюджету та методи його фінансування.
2. Економічна сутність і форми державного кредиту.
3. Державний борг, його економічні наслідки.
4. Управління державним боргом.

### **Література:**

- 1.Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
- 2.Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
- 3.Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.

### **Питання для самоконтролю:**

1. Які завдання вирішуються при формуванні бюджету? У чому полягає урівноваженість доходів та видатків?
2. Що означає поняття „бюджетний профіцит”? Охарактеризуйте форми бюджетного профіциту.
3. Що таке бюджетний дефіцит?
4. Охарактеризуйте види бюджетного дефіциту.
5. Назвіть основні причини виникнення бюджетного дефіциту.
6. Охарактеризуйте основні концепції збалансованості бюджету. Яка мета їх використання?
7. Охарактеризуйте методи фінансування бюджетного де
8. Дайте визначення поняття „державний кредит”? Чим зумовлена необхідність державного кредиту?
9. Охарактеризуйте основні функції, які виконує державний кредит.
10. Назвіть суб'єктів державно-кредитних відносин.
11. Охарактеризуйте види та форми державного кредиту. Що є забезпеченням державного кредиту?
12. Назвіть критерії класифікації державних запозичень.
13. Охарактеризуйте чинники, на яких ґрунтується залучення позик.
14. Назвіть необхідні передумови проведення державних запозичень.
15. Що таке державний борг? Охарактеризуйте його складові.
16. Якими правовими нормами регулюється величина державного боргу України?
17. Що розуміється під управлінням державним боргом? Які показники оцінки державного боргу ви знаєте?
18. Охарактеризуйте основні методи управління державним боргом.
19. Назвіть основні економічні наслідки державного боргу.

## Самостійна робота

### 1. Виконати реферат на тему:

1. Структура державного боргу та механізм його формування.
1. Державний борг України та механізм його обслуговування.
2. Вплив державного боргу на фінансове становище держави.

### 2. Тест-контроль

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Дефіцит державного бюджету утворюється, коли:
  - а) витрати держави зменшуються;
  - б) сума податкових надходжень скорочується;
  - в) сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень.
2. Дефіцит бюджету — це:
  - а) перевищення доходів над видатками;
  - б) перевищення видатків над доходами.
3. Випуск облігацій внутрішньої державної позики здійснює:
  - а) Міністерство фінансів України;
  - б) Національний банк України;
  - в) Державне казначейство України.
4. Для покриття дефіциту державного бюджету використовується кредит:
  - а) державний;
  - б) банківський;
  - в) комерційний.
5. Видами бюджетного дефіциту є:
  - а) циклічний;
  - б) структурний;
  - в) внутрішній.
6. До державних боргових зобов'язань належить:
  - а) облігація;
  - б) казначейський вексель;
  - в) приватизаційне боргове зобов'язання і житловий чек;
  - г) усі відповіді правильні.
7. Джерелом покриття державного боргу є:
  - а) видатки бюджету;
  - б) доходи бюджету;

в) державні кредити.

8. Управління державним внутрішнім боргом України здійснює:

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Національний банк України;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) Президент України.

9. Державний борг є:

- а) внутрішній;
- б) зовнішній та внутрішній;
- в) інвестиційний;
- г) комерційний.

10. У державному кредиті:

- а) держава — позичальник, а юридичні та фізичні особи — кредитори;
- б) держава — кредитор, а юридичні та фізичні особи — позичальники;
- в) держава, юридичні та фізичні особи можуть бути як кредиторами, так і позичальниками.

11. Зовнішній державний кредит — це кредит, наданий:

- а) підприємством підприємству;
- б) банком банку;
- в) урядом однієї держави урядові іншої держави.

12. Які є способи коригування позикової політики:

- а) мінімізація вартості позики, стабілізація державних цінних паперів;
- б) управління зовнішнім і внутрішнім боргом;
- в) рефінансування, конверсія, консолідація, уніфікація, обмін за регресивним співвідношенням, відстрочення погашення позики, реструктуризація, анулювання?

13. Державний кредит — це:

- а) особлива форма грошових відносин, коли держава є кредитором, позичальником або гарантом;
- б) складова загальнодержавних фінансів, яка дає змогу утворити централізовані фінансові ресурси для потреб держави;
- в) грошові відносини, які виникають між державою, юридичними і фізичними особами та пов'язані з мобілізацією коштів та їхнім використанням на фінансування державних потреб.

14. Конверсія — це:

- а) зміна дохідності позики;
- б) збільшення строків дії випущеної позики;
- в) об'єднання кількох позик в одну, коли облігації раніше випущених кількох позик обмінюються на облігації нової позики.

15. Консолідація — це:

- а) зміна дохідності позики;
- б) збільшення строків дії випущеної позики;
- в) об'єднання кількох позик в одну, коли облігації раніше випущених кількох позик обмінюються на облігації нової позики.

16. Уніфікація позики — це:

- а) зміна дохідності позики;
- б) збільшення строків дії випущеної позики;
- в) об'єднання кількох позик в одну, коли облігації раніше випущених кількох позик обмінюються на облігації нової позики.

17. Джерелом покриття держаного боргу є:

- а) прибутки підприємств від використання наданих кредитів;
- б) трансфертні платежі;
- в) доходи бюджету.

18. За характером виплати доходу державні позики поділяють на:

- а) виплати за кредитами урядам іншими країнами, міжнародним організаціям та фінансовим інститутам;
- б) коротко-, середньо- та довгострокові;
- в) фіксовані та плаваючі;
- г) дисконтні, вирашні та процентні;
- д) знеособлені та цільові.

19. Через розподільну функцію державного кредиту здійснюється:

- а) регулювання грошового обігу;
- б) формування централізованих грошових фондів держави;
- в) фінансування витрат держави;
- г) підтримка малого бізнесу.

20. Якщо центральний банк продає велику кількість державних цінних паперів на відкритому ринку, то він має на меті:

- а) зробити кредит більш доступним;
- б) ускладнити придбання населенням державних цінних паперів;
- в) збільшити обсяг інвестицій;
- г) зменшити загальну масу грошей в обігу.

### **3. Тестове завдання**

#### **Варіант 1**

До даних термінів доберіть єдине правильне визначення серед тих, що наводяться нижче.

*Терміни*

- 1. Анулювання (скасування) державного боргу.
- 2. Бюджетний дефіцит.
- 3. Внутрішній державний борг.

4. Зовнішній державний борг
5. Державний кредит.
6. Дефолт.
7. Казначейські зобов'язання (векселі).
8. Конверсія державного боргу.
9. Монетизований борг.
10. Облігація.
11. Обслуговування державного боргу.
12. Рефінансування державного боргу.
13. Уніфікація державного боргу.

#### *Визначення*

А. Випуск нових позик для того, щоб розплатитися з власниками облігацій старої позики.

Б. Сукупність економічних відносин, що виникають між державою та фізичними або юридичними особами (фінансово-кредитними установами, корпораціями, іноземними урядами, міжнародними фінансовими організаціями і приватними особами) з приводу мобілізації додаткових грошових коштів на кредитній основі, тобто на умовах поворотності, строковості та платності, у процесі формування загальнодержавного фонду фінансових ресурсів, у яких держава може виступати як позичальник, кредитор або гарант.

В. Зміна дохідності позик.

Г. Боргове зобов'язання держави, за яким у встановлені строки повертається борг і виплачується дохід у формі процента чи виграшу.

Д. Повна відмова держави від зобов'язань за випущеними позиками (внутрішніми, зовнішніми або за всім державним боргом).

Е. Боргові зобов'язання, спрямовані тільки на покриття бюджетного дефіциту.

Є. Об'єднання кількох позик в одну.

Ж. Заборгованість держави іноземним кредиторам, тобто громадянам та організаціям інших країн.

З. Визнання державою своєї неплатоспроможності.

И. Борг держави комерційним банкам як основним утримувачам державних цінних паперів, що фіксується у балансах банків, у зв'язку з чим аналіз його динаміки перебуває під пильним контролем.

І. Перевищення видатків над доходами бюджету.

К. Комплекс заходів держави з розміщення облігацій та інших цінних паперів, погашення позик, виплати процентів за ними, а також уточнення і зміни умов погашення раніше випущених позик і визначення умов і порядку здійснення нових державних запозичень.

Л. Заборгованість держави всім утримувачам облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) та інших державних цінних паперів, тобто громадянам та підприємствам своєї країни, які є кредиторами держави.

## Варіант 2

### *Терміни*

1. Бюджетний профіцит.
2. Відстрочка погашення позики або всіх раніше випущених позик.
3. Гарантовані запозичення.
4. Державний борг.
5. Державні запозичення.
6. Інфляційний податок.
7. Казначейські позики.
8. Консолідація державного боргу.
9. Немонетизований борг.
10. Обмін за регресивним співвідношенням.
11. Реструктуризація державного боргу.
12. Сеньйораж.
13. Управління державним боргом.

### *Визначення*

А. Використання у комплексі повністю чи частково методів управління державним боргом країни.

Б. Зміна строків дії позик.

В. Відносини оказання фінансової допомоги суб'єктам господарювання з боку органів державної влади й управління за рахунок бюджетних коштів на умовах поверненості, строковості та платності.

Г. Забезпечення платоспроможності держави, тобто можливості погашення боргів.

Д. Невиконані державою фінансові зобов'язання перед населенням за соціальними виплатами, передбаченими чинним законодавством (заборгованість за виплати пенсій, стипендій, допомог, заробітної плати та ін.) і заборгованість за господарських відносин з реальним сектором економіки (заборгованість за державними замовленнями, надання послуг державними установами та ін.).

Е. Перенесення строків виплати заборгованості.

Є. Сума заборгованості держави за випущеними і непогашеними внутрішніми державними запозиченнями, а також сума фінансових зобов'язань до іноземних кредиторів на певну дату, включаючи видані гарантії за кредитами, що надають місцевим органам влади, державним підприємствам, іноземним постачальникам.

Ж. Обмін облігацій попередніх позик на одну нову зі знижувальним коефіцієнтом.

З. Дохід держави від емісії грошей.

И. Прибуток, який отримує держава за високих темпів інфляції і який дорівнює втраті капіталу власниками грошових коштів внаслідок інфляційного процесу.

І. Операції, за якими уряд гарантує безумовне погашення запозичень, зробленими нижчестоящими органами влади й управління або окремими суб'єктами господарювання та виплату процентів за ними.

К. Перевищення доходів над видатками бюджету.

Л. Основна форма державного кредиту, коли держава виступає як позичальник для фінансування загальнодержавних потреб шляхом випуску і реалізації державних цінних паперів.

**Тема 12. Страхування і страховий ринок** (Лекція – 2 год.; Практик. – 2 год.; Самост. роб. – 6 год.)

### **План практичного заняття**

1. Страховий ринок та державне регулювання.
2. Страхова послуга й особливості її реалізації.
3. Страхування підприємницьких ризиків.

### **Література:**

1. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
2. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
3. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
4. Закон України „Про страхування” від 7 березня 1996 р.

### **Питання для самоконтролю:**

1. У чому полягає сутність поняття страхування?
2. Наведіть ознаки класифікації страхування.
3. Розкрийте механізм здійснення ризик-менеджменту.
4. Якою є організаційна структура страхового ринку України?
5. У чому полягають особливості функціонування страхових компаній?
6. На основі яких нормативних актів здійснюється державне регулювання страхової діяльності?
7. Визначте особливості страхування життя.
8. Що є об'єктами майнового страхування?
9. Дайте визначення страхування відповідальності.
10. Розкрийте механізм здійснення співстрахування.

### **Самостійна робота**

#### **1. Виконати реферат на тему:**

1. Класифікація економічних ризиків та їх місце у страхуванні.
2. Страхування – важливий економічний важіль стабілізації ринкової економіки.
3. Основні сфери впливу розвитку страхування на соціально-економічний стан суспільства.

4. Економічний зміст страхування відповідальності та напрямки його розвитку.
5. Фінансові механізми стабілізації й розвитку страхової справи в Україні.

## **2. Питання для самостійного опрацювання:**

1. Доходи та витрати страховика.
2. Фінансова надійність страховика.

## **3. Тест-контроль**

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Страховий агент — це:

- а) фізична або юридична особа, яка самостійно здійснює страхові операції;
- б) штатний працівник страхової компанії;
- в) фізична особа, яка за дорученням страховика укладає договір страховика;
- г) юридична особа, яка від свого імені та за дорученням страховика виконує частину його страхової діяльності.

2. Страховий тариф — це:

- а) ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за весь період страхування;
- б) ставка страхового відшкодування;
- в) ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за певний період страхування;
- г) ставка страхової суми в особистому страхуванні.

3. Страховий інтерес — це:

- а) усвідомлена потреба у страховому захисті майна, доходів, життя громадян;
- б) міра економічної зацікавленості участі страховика і страхувальника у страхових відносинах;
- в) вартість застрахованого майна і можливість отримання відшкодування внаслідок настання страхового випадку;
- г) страхова сума в яку оцінюється можливий збиток страховика при виплаті страхового відшкодування страхувальникам.

4. Обов'язками страхувальника є:

- а) вчасно вносити страхові платежі та повідомляти страховика про настання страхового випадку;
- б) тримати в таємниці договірні умови страхування зі страховиком;
- в) вимагати від страховиків відшкодувати збитки в разі відмови у виплаті страхових сум;
- г) припиняти дію договору страхування;
- д) всі відповіді правильні.

5. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів забезпечує захист інтересів:

- а) власника транспортного засобу;
- б) держави;
- в) страхової компанії;
- г) потерпілого у дорожньо-транспортній пригоді.

6. При страхуванні домашнього майна громадян страховими подіями є:

- а) нещасні випадки;
- б) стихійні лиха;
- в) зміни кон'юнктури ринку;
- г) вибух парових котлів.

7. По закінченні договору змішаного страхування життя страхувальник одержує:

- а) страхове відшкодування;
- б) викупну суму;
- в) страхову суму;
- г) компенсацію витрат громадян, пов'язаних із підтримкою здоров'я.

8. Які страхові резерви формуються страховими товариствами в Україні:

- а) резерв збитків;
- б) резерв коливань збитковості;
- в) технічні резерви?

9. Розрахунковий нормативний запас платоспроможності страховика визначається на основі:

- а) розміру статутного фонду;
- б) кількості страхових договорів (полісів);
- в) страхових премій, сплачених перестраховикам;
- г) надходжень страхових премій та страхових виплат.

**Тема 13. Фінансовий ринок** (Лекція – 2 год.; Практ.– 2 год.; Самост. роб. – 6 год.)

#### **План практичного заняття**

1. Сутність і функції фінансового ринку.
2. Суб'єкти та інструменти фінансового ринку.
3. Структура фінансового ринку. Характеристика ринку грошей та ринку капіталів.
4. Кредитний ринок та ринок цінних паперів.

#### **Література:**

1. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
2. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
3. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.

4.Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Т-во „Знання”, КОО, 2000.

### **Питання для самоконтролю:**

1. Дайте визначення фінансового ринку.
2. Розкрийте економічну сутність та роль фінансового ринку.
3. Які функції виконує фінансовий ринок?
4. Дайте характеристику структури фінансового ринку.
5. Дайте визначення та класифікуйте суб'єктів і об'єктів фінансового ринку.
6. Що являє собою ринок грошей?
7. Що входить до ринку капіталів?
8. У чому полягає значення фінансових посередників на фінансовому ринку? Класифікуйте їх.
9. Охарактеризуйте роль держави та державного регулювання на фінансовому ринку.
10. Дайте характеристику та класифікуйте основні інструменти фінансового ринку.
11. Яка основна роль емітентів та інвесторів на фінансовому ринку?
12. Як функціонує кредитний ринок?
13. Як функціонує ринок цінних паперів?
14. У чому полягає структуризація фінансового ринку? За якими критеріями вона здійснюється?
15. Які інститути входять до складу інфраструктури фінансового ринку? Охарактеризуйте їхню діяльність.
16. Які інструменти обертаються на фондовому ринку? Дайте характеристику та класифікуйте їх.

### **Самостійна робота**

#### **1. Виконати реферат на тему:**

1. Правове регулювання фінансового ринку в Україні.
2. Структура фінансового ринку та його суб'єкти.
3. Фінансові інструменти фінансового ринку, їх економічна та правова природа.
4. Міжнародні стандарти розвитку фінансового ринку.

#### **2. Тест-контроль**

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Фінансовий ринок — це:
  - а) специфічна сфера грошових відносин, яка функціонує за умов наявності в економіці реальних власників;
  - б) ринок, який складається із ринку цінних паперів та ринку позичкових

капіталів;

в) сукупність економічних відносин у сфері трансформації тимчасово вільних коштів у позичковий капітал через фінансово-кредитні інститути та ринок цінних паперів на основі попиту та пропозиції.

2. Фінансовий ринок — це механізм:

- а) утворення капіталу;
- б) використання капіталу;
- в) перерозподілу капіталу;
- г) акумуляції капіталу.

3. Фінансовий ринок за інституційною ознакою поділяють на:

- а) ринок грошей та ринок капіталів;
- б) фінансово-кредитні інститути та ринок цінних паперів;
- в) обліковий та міжбанківський ринок;
- г) ринок позичкових зобов'язань та валютний ринок;
- д) ринок банківських кредитів та депозитів.

4. Фінансовий ринок за часовою ознакою поділяють на:

- а) ринок грошей та ринок капіталів;
- б) обліковий та міжбанківський ринок;
- в) кредитний ринок та фондовий ринок;
- г) ринок позичкових зобов'язань та валютний ринок.

5. Ринок капіталів включає:

- а) фондовий та валютний ринок;
- б) ринок грошей та довгострокових банківських кредитів і депозитів;
- в) обліковий, міжбанківський, валютний ринок;
- г) ринок цінних паперів, середньо- та довгострокових банківських кредитів.

6. Грошовий ринок включає:

- а) фондовий та валютний ринок;
- б) ринок капіталів, довгострокових банківських кредитів та депозитів;
- в) обліковий, міжбанківський, валютний ринок;
- г) ринок грошових сурогатів та середньострокових фінансових інструментів.

7. Ринок цінних паперів включає:

- а) ринок грошей та ринок капіталів;
- б) первинний та вторинний ринки цінних паперів;
- в) біржовий та „вуличний” ринки;
- г) обліковий, міжбанківський та валютний ринки.

8. Суб'єкти фінансового ринку, що вкладають свої грошові кошти в цінні папери виключно в цілях отримання доходу — це:

- а) фінансові посередники;
- б) емітенти;

- в) індивідуальні інвестори;
- г) портфельні інвестори;
- д) стратегічні інвестори;
- є) інституціональні інвестори.

9. Кредитори та позичальники — це суб'єкти:

- а) страхового ринку;
- б) ринку позичкових капіталів;
- в) ринку цінних паперів;
- г) ринку нерухомості.

10. Об'єктами фінансового ринку є:

- а) фінансово-кредитні інститути;
- б) інститути інфраструктури фінансового ринку;
- в) держава, суб'єкти господарювання та домашні господарства;
- г) інструменти фінансового ринку;
- д) продавці та покупці фінансових активів.

11. Емітенти — це суб'єкти:

- а) що залучають фінансові ресурси;
- б) що вкладають грошові кошти у фінансові інструменти;
- в) що перерозподіляють фінансові ресурси;
- г) що реалізують різні види страхових послуг.

12. Суб'єкти фінансового ринку, що купують контрольний пакет акцій для здійснення управління підприємством, — це:

- а) фінансові посередники;
- б) емітенти;
- в) індивідуальні інвестори;
- г) портфельні інвестори;
- д) стратегічні інвестори;
- є) інституціональні інвестори.

13. До боргових фінансових інструментів належать:

- а) акції, облігації, чеки, векселі, депозитні сертифікати;
- б) акції, інвестиційні сертифікати, опціони, свопи, облігації;
- в) державні та корпоративні облігації, казначейські та комерційні векселі, чеки;
- г) первинні фінансові інструменти та деривативи.

14. За характером фінансових зобов'язань фінансові інструменти поділяють на такі види:

- а) інструменти грошового ринку, інструменти валютного ринку, інструменти страхового ринку, інструменти ринку цінних паперів, інструменти ринку золота та нерухомості;

- б) короткострокові та довгострокові фінансові інструменти;
- в) боргові та пайові;
- г) первинні та вторинні;
- д) з фіксованим та невизначеним доходом.

15. Деривативи в основному використовують:

- а) для отримання дивідендів;
- б) для отримання процентів;
- в) для засвідчення права власності на депозит у банку;
- г) для хеджування цінового ризику;
- д) для обслуговування операцій на ринку позичкових капіталів.

16. Фінансові інститути на фінансовому ринку — це:

- а) емітенти;
- б) інвестори;
- в) посередники;
- г) споживачі;
- д) зберігачі.

17. Обліковий та міжбанківський ринок — це частини:

- а) ринку грошей;
- б) ринку капіталів;
- в) валютного ринку;
- г) фондового ринку.

18. До пайових фінансових інструментів належать:

- а) акції, облігації, чеки, векселі, депозитні сертифікати;
- б) акції, інвестиційні сертифікати, опціони, свопи, облігації;
- в) державні та корпоративні облігації, казначейські та комерційні векселі, чеки;
- г) первинні фінансові інструменти та деривативи;
- д) акції, паї, інвестиційні сертифікати.

19. Ринок цінних паперів — це частина:

- а) ринку грошей;
- б) ринку капіталів;
- в) валютного ринку;
- г) ринку банківських кредитів.

20. Спеціалізовані небанківські установи — це:

- а) НБУ, спеціалізовані комерційні банки, пенсійні фонди;
- б) інвестиційні банки, ощадні банки, іпотечні банки, кредитні спілки;
- в) страхові компанії, пенсійні фонди, кредитні спілки, іпотечні та ощадні банки;
- г) кредитні спілки, фінансові фонди, інвестиційні та страхові компанії, пенсійні фонди.

21. Валютний ринок — це частина:

- а) ринку грошей;
- б) ринку капіталів;
- в) ринку банківських кредитів;
- г) фондового ринку;
- д) облікового та міжбанківського ринку.

22. До вторинних фінансових інструментів належать:

- а) акції, облігації, чеки, векселі, депозитні сертифікати;
- б) акції, інвестиційні сертифікати, опціони, свопи, облігації;
- в) державні та корпоративні облігації, казначейські та комерційні векселі, чеки, деривативи;
- г) ф'ючерсні та форвардні угоди, опціони, свопи, варіанти.
- д) акції, паї, інвестиційні сертифікати, ф'ючерсні та форвардні угоди.

23. Яка з організаційних структур є ключовою на фінансовому ринку:

- а) лізингові компанії;
- б) пенсійні фонди;
- в) страхові компанії;
- г) фондові біржі?

24. Вторинний ринок цінних паперів включає:

- а) продаж і купівлю цінних паперів, які щойно випущені;
- б) купівлю і продаж раніше випущених цінних паперів;
- в) мобілізацію цінних паперів;
- г) немає правильної відповіді.

25. Емітентом називається юридична особа, яка:

- а) купує цінні папери;
- б) випускає цінні папери;
- в) продає цінні папери;
- г) немає правильної відповіді.

26. Відповідно до чинного законодавства України банківська система складається з рівнів:

- а) одного;
- б) двох;
- в) трьох;
- г) чотирьох.

27. Який із зазначених цінних паперів не є борговим зобов'язанням:

- а) облігація;
- б) казначейське зобов'язання держави;
- в) акція;
- г) вексель?

28. Які акції гарантують виплату дивідендів у заздалегідь зазначеному розмірі, незалежно від суми отриманого прибутку:

- а) іменні;
- б) прості;
- в) привілейовані;
- г) на пред'явника?

29. Основною установою, що регулює функціонування ринку цінних паперів, є:

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Національний банк України;
- в) Фонд державного майна;
- г) Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку.

### **3. Тестове завдання**

До даних термінів доберіть єдине правильне визначення серед тих, що наводяться нижче.

#### *Терміни*

1. Первинний ринок цінних паперів.
2. Вторинний ринок цінних паперів.
3. Інвестиційний фонд.
4. Акція.
5. Дивіденд.
6. Портфель цінних паперів.
7. Котирування.
8. Опціон.
9. Фондова біржа.
10. Біржовий індекс.

#### *Визначення*

А. Організаційна форма ринку, на якому здійснюється торгівля цінними паперами.

Б. Середній показник біржової активності, що узагальнює динаміку цін на цінні папери і свідчить про зміни в рівні цін за визначений період.

В. Ринок, на якому здійснюються операції з випущеними в обіг цінними паперами.

Г. Ринок, на якому корпорації залучають капітал шляхом розміщення цінних паперів.

Д. Юридична особа, заснована у формі закритого акціонерного товариства з урахуванням вимог „Положення про інвестиційні фонди й інвестиційні компанії”.

Є. Цінні папери, згруповані для обліку за їхніми типом і призначенням.

Ж. Право купівлі або продажу цінних паперів за фіксованою ціною протягом встановленого терміну.

3. Частина прибутку акціонерного товариства, що розподіляється щорічно між акціонерами після сплати податків, відрахувань на розширення виробництва, поповнення резервного фонду та інших невідкладних відрахувань.

І. Визначення ринкового курсу цінного папера.

К. Цінний папір, що засвідчує участь у статутному капіталі акціонерного товариства.

**Тема 14. Міжнародні фінанси** (Самост. роб. під кер. викл. – 4 год.; Самост. роб. – 4 год.)

### **Самостійна робота**

#### **1. Питання для самостійного опрацювання:**

1. Економічна природа та система міжнародних фінансових відносин.
2. Міжнародна фінансова політика, її типи та інструменти.
3. Курси і крос-курси валют.
4. Валютне регулювання.

#### **2. Виконати реферат на тему:**

1. Сучасні тенденції розвитку світової економіки та міжнародних фінансів.
2. Еволюція світової валютної системи.
3. Сучасні тенденції та проблеми розвитку світової валютної системи.
4. Європейська валютна система.
5. Національна валютна система.

#### **3. Питання для самоконтролю:**

1. У чому полягали особливості міжнародних фінансових відносин античної доби?
2. Як розвивалися міжнародні фінансові відносини на території сучасної України?
3. Назвіть основні різновиди сучасних фінансових операцій.
4. За якими напрямками здійснюється рух грошових потоків у світовому господарстві?
5. Розкрийте економічну сутність міжнародних фінансів.
6. Які грошові відносини утворюють систему міжнародних фінансів?
7. Дайте класифікацію та характеристику суб'єктів міжнародних фінансових відносин.
8. Які функції виконують міжнародні фінанси? Дайте їх характеристику.
9. Які напрями міжнародної фінансової політики ви знаєте?
10. Які методи та інструменти включають довгострокова та поточна міжнародна фінансова політика?

11. Охарактеризуйте методи валютної політики.
12. На що спрямована податкова та кредитна політика держави?
13. Розкрийте механізм дисконтної політики. На що вона впливає?
14. Що таке валютна інтервенція? Для чого вона застосовується?
15. Що передбачає політика валютних обмежень?
16. Що таке девальвація та ревальвація валюти?
- 17.3 якою метою здійснюється диверсифікація валютних резервів? Як її досягають?
18. Що таке політика режиму оборотності валют?

#### **4. Тест-контроль**

Дати відповіді на запитання тестів:

1. Короткостроковий ринок, на якому фінансові посередники (банки) зводять між собою кредиторів і позичальників, — це ринок:
  - а) міжнародний;
  - б) фінансовий;
  - в) міжнародний грошовий;
  - г) грошовий.
2. Дії, спрямовані на вирішення певного завдання з організації та управління грошовими відносинами, що виникають під час формування та використання відповідних коштів, — це операції:
  - а) фінансові;
  - б) економічні;
  - в) грошові;
  - г) кредитні.
3. Різноманітні фінансові активи, до яких належать національні гроші, іноземна валюта, цінні папери, дорогоцінні метали, нерухомість охоплюють:
  - а) суб'єкти економічних операцій;
  - б) суб'єкти фінансових операцій;
  - в) об'єкти фінансових операцій;
  - г) об'єкти господарських операцій.
4. Вирізняють такі види фінансових операцій:
  - а) операції з переказу грошей;
  - б) інвестиційні операції;
  - в) спекулятивні операції та операції з капіталом;
  - г) операції з переказу грошей, інвестиційні операції, спекулятивні операції та операції з капіталом.
5. Яка функція міжнародних фінансів базується на тому, що міжнародні фінанси відображають рух суспільного продукту в грошовій, тобто універсальній (зіставляваній), формі (це дає можливість здійснювати у будь-

який час, на будь-якому етапі облік та аналіз руху світового суспільного продукту в грошовій формі):

- а) інформаційна;
- б) організаційна;
- в) контрольна;
- г) аналітична?

6. Міжнародна фінансова політика держави має базуватися:

- а) на аналітичних даних фахівців у цій галузі;
- б) вимогах поточного і стратегічного соціально-економічного розвитку країни;
- в) наукових концепціях у галузі міжнародних фінансів;
- г) наукових концепціях у цій галузі, аналізі попередньої практики та вимогах поточного і стратегічного соціально-економічного розвитку як окремої країни, так і всього світу.

7. Сукупність заходів і рекомендацій держави у галузі міжнародних фінансів — це:

- а) фінансова функція держави;
- б) державна політика;
- в) міжнародна фінансова політика;
- г) функція держави.

8. Що таке знецінення курсу національної валюти у формі зниження її курсу (ціни) відносно іноземних валют, міжнародних розрахункових грошових одиниць (раніше — золота):

- а) ревальвація;
- б) валютна інтервенція;
- в) девальвація;
- г) політика валютних обмежень?

9. Що відображає можливість обміну (конверсії) валюти однієї країни на валюти інших країн за діючим валютним курсом:

- а) конвертованість валют;
- б) валютні обмеження;
- в) оборотність валют;
- г) правильні відповіді „а” і „в” ?

10. Зворотне котирування — це:

- а) вартість одиниці національної валюти, що виражається в іноземній валюті;
- б) курс, згідно з яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну;
- в) обмінний курс продажу чи купівлі, що використовується у валютних операціях.

11. Повне котирування — це:

- а) курс продавця та покупця, згідно з яким банк купує або продає іноземну валюту за національну;
- б) курс, згідно з яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну;
- в) курс, згідно з яким банк продає валюту.

12. Курс „спот” — це:

- а) обмінний курс продажу чи купівлі, який використовується для валютних операцій без будь-якої угоди про здійснення майбутньої купівлі чи продажу;
- б) курс, згідно з яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну;
- в) співвідношення між двома валютами, визначене через їхній курс до третьої валюти.

13. Крос-курс — це:

- а) співвідношення між двома валютами, визначене через їхній курс до третьої валюти;
- б) різниця між курсами продавця та покупця;
- в) курс, згідно з яким банк продає валюту.

14. Різниця залишків коштів в іноземних валютах, які формують кількісно незбіжні зобов'язання (пасиви) і вимоги (активи) для учасників валютного ринку, — це:

- а) відкрита валютна позиція;
- б) валютна позиція;
- в) коротка відкрита валютна позиція;
- г) довга валютна позиція.

15. Перевищення вимог (активів) в іноземній валюті над зобов'язаннями (пасивами) — це:

- а) довга валютна позиція;
- б) відкрита валютна позиція;
- в) коротка валютна позиція.

16. Фіксинг — це:

- а) процедура котирування;
- б) різниця між курсами продавця та покупця;
- в) залишки коштів в іноземних валютах;
- г) надлишок надходжень.

17. Різниця між курсами продавця та покупця — це:

- а) маржа;
- б) фіксинг;
- в) крос-курс;
- г) курс „спот”.

18. Пряме котирування — це:

- а) вартість одиниці іноземної валюти, що виражається в національній валюті;

- б) вартість одиниці національної валюти, що виражається в певній кількості іноземної валюти;
- в) курс, згідно з яким банк продає валюту.

19. Яка політика держави може бути пов'язана з наданням кредитів національним імпортерам та експортерам; з наданням кредитів іноземним позичальникам; з одержанням кредитів від інших держав, міжнародних організацій та зарубіжних комерційних банків; з наданням гарантій за отриманими кредитами:

- а) фінансова;
- б) міжнародна;
- в) кредитна;
- г) валютна?

## Рекомендована література

### Нормативна література

1. Конституція України. — К.: Преса України, 1997.
2. Бюджетний кодекс України: Ухвалений Верховною Радою України 22 березня 2001 р.
3. Закон України „Про цінні папери і фондову біржу” від 18 липня 1991 р.
4. Закон України „Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні” від 26 січня 1993 р.
5. Закон України „Про податок з доходів фізичних осіб” від 22 травня 1993 р.
6. Закон України „Про страхування” від 7 березня 1996 р.
7. Закон України „Про лізинг” від 16 грудня 1997 р.
8. Закон України „Про систему оподаткування” від 18 лютого 1997 р.
9. Закон України „Про оподаткування прибутку підприємств” (із змін, і доп.) від 22.05. 1997 р.
10. Закон України „Про податок на додану вартість” від 3 квітня 1997 р.
11. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р.
12. Закон України „Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування” від 26 червня 1997 р.
13. Закон України „Про державну податкову службу в Україні” від 5 лютого 1998 р.
14. Закон України „Про Національний банк України” від 20 травня 1999 р.
15. Закон України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” від 23 вересня 1999 р.
16. Закон України „Про Рахункову палату Верховної Ради України” від 11 липня 1996 р.
17. Закон України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” від 2 березня 2000 р.
18. Закон України „Про страхові тарифи на загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” від 22 лютого 2001 р.
19. Закон України „Про обов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням” від 18 січня 2001 р.
20. Закон України „Про Державний бюджет України на 2007 р.
21. Указ Президента України „Про спрощену систему оподаткування,

обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" від 3 липня 1998 р.

### **Основна література**

7. Берлин С.И. Теория финансов: Учеб. пособие. — М.: Приор, 2000.
8. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2001.
9. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002.
10. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
11. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004.
12. Финансы: Учеб. для вузов / Под ред. Л.А. Дробозиной. — М.: ЮНИТИ, 2000.
13. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2004.

### **Додаткова література**

1. Вазилевич В.Д., Баластрик Л.О. Державні фінанси: Навч. посіб. — К.: Атіка, 2002.
2. Білик М.Д., Бабяк Н.Д., Семенюк О.Б. Фінанси підприємств. Завдання для практичних занять з методичними вказівками: Навч. посіб. — К.: Центр „Методика-інформ”, 2003.
3. Бланк И.А. Управление денежными потоками. — К.: Ника-Центр: Зльга, 2002. — 736 с. — (Библиотека финансового менеджмента).
4. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия. — К.: Зльга: Ника-Центр, 2003. — (Энциклопедия финансового менеджмента: Вып. 4).
5. Булгакова С.О. та ін. Казначейська система виконання бюджету: Підручник. — К.: КНТЕУ, 2000.
6. Завгородній В.П. Налоги и налоговый контроль в Украине. — К.: А.С.К., 2000.
7. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). — К.: НІОС, 2000.
8. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: Навч. посіб. — К.: Т-во „Знання”, КОО, 1999.
9. Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Т-во „Знання”, КОО, 2000.
10. Крисоватий А.І., Десятник О.М. Податкова система: Навч. посіб. — Т.: Карт-бланш, 2004.
11. Луїна І.О. Державні фінанси України в перехідний період / НАН України. Ін-т екон. прогнозування. — К.: 2000.
12. Сафонова Л.Д. Бюджетний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ. — 2001.
13. Суторміна В.М., Радзієвська В.М., Стеценко Б.С. Фінансовий ринок:

Навч.-метод, посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2001.

14.Суторміна В.М., Федоров В.М., Рязанова Н.С. Фінанси зарубіжних корпорацій. — К.: Либідь, 1992.

15.Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. — К.: КНЕУ, 2002.

16.Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств. — К.: КНЕУ, 2000.

17.Финансы предприятий / В.В. Остапченко. — М.: Омега-Л, 2003.

18.Шемерт Т.С. Міжнародні фінанси: Підручник / За заг. ред. А.А. Мазаракі. К.: КНТЕУ, 2000.